

1. Rukopisná notová sbírka Hudebního oddělení NK ČR

V roce 1923 zahájil skladatel a filolog Ladislav Vycpálek (1882-1969), pracující již od roku 1907 jako knihovník c. k. Veřejné a universitní knihovny v Praze (dnešní Národní knihovny ČR), činnost samostatného Hudebního oddělení v rámci knihovny. Nejenže dosud rozptýlené tištěné hudebniny v různých odděleních knihovny (či dokonce pouze hromaděné ve skladu) začal řadit do nového, hudebního oddílu, ale založil také dvě nové sbírky – sbírku notových rukopisů a sbírku historické korespondence hudebníků (a varií). Z roku 1923 pocházejí první zápisy v přírůstkových knihách těchto sbírek.

Rukopisná sbírka Hudebního oddělení Národní knihovny České republiky (dále NK ČR) nyní čítá kolem 6 700 dokumentů a je zpracovávána do online katalogu RISM podle nejvyšších současných mezinárodních bibliografických standardů.¹ Postupně se daří také detailně popsat historické i novodobé celky sbírky, popřípadě rekonstruovat celky, jejichž součástí určité rukopisy původně byly a v jejichž rámci plnily svou funkci. Ke třem historickým celkům sbírky již vznikly tematické katalogy s pojednáním o jejich historii a s charakteristikou repertoáru. Jedná se o hudební sbírku z kapucínského kláštera na Novém Městě pražském, zakoupenou v roce 1923 a představující první položky rukopisné sbírky oddělení

¹ Alespoň základní záznam mají rukopisné dokumenty nově i v online katalogu NK ČR.

Ludmila ŠMÍDOVÁ

Národní knihovna ČR, Praha

Rukopisy Antonína Dvořáka ve sbírce Hudebního oddělení Národní knihovny ČR*

(Ke 100. výročí založení rukopisné sbírky
Hudebního oddělení Národní knihovny ČR)

* Tato studie vznikla na základě institucionální podpory Dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace (DKRVO) Národní knihovna České republiky, poskytované Ministerstvem kultury České republiky, oblast 2: Hudební věda.

The manuscripts of Antonín Dvořák in the collection of the Music Department of the National Library of the Czech Republic (To the 100th anniversary of the manuscript collection at the Music Department of the National Library of the Czech Republic)

The manuscript collection of the Music Department of the National Library of the Czech Republic, founded, like the department itself, a hundred years ago, in 1923, contains, in addition to several valuable cantorial, liturgical and other musical collections and estates, a number of valuable items. Manuscripts of Antonín Dvořák's compositions – autographs of final compositions, sketches, period copies, and his correspondence, which total up to 40 items, represent a diverse and surprisingly information-rich source material. The autographs come mainly from two provenance units:

1) The autographs of five Dvořák's compositions (sign. 59 R 111–115), published in 1880–81 by Schlesinger, came from this Berlin publishing house. The manuscripts are remarkable for the revisions made before printing. In particular, the *Trio in B flat major*, op. 21 underwent revisions, which can be well traced thanks to a surviving copy of an early version from 1875, deposited in the Austrian National Library (Mus.Hs.14576). Revisions in the *String Quartet in D minor*, op. 24 (dedicated to J. Brahms) are commented on in the Dvořák correspondence, as are Brahms's impulses for revisions, but the autograph itself does not provide sufficient opportunity to distinguish the pre-revision and post-revision versions perfectly.

2) The second set (sign. 59 R 2149–2159 and 59 L 311–316), containing mainly sketches but also textual documents such as correspondence, comes from the collection of the pianist and important Prague German collector Jakob Emil Hock (1823–1908), an admirer and acquaintance of Dvořák, and came to the National Library in 1961 from the estate of conductor Václav Talich (1883–1961). This collection was partially described in 1914, and the Dvořák documents were mentioned at that time, but in 1991, when it (housed in Stockholm) was described in more detail, the Dvořák documents were declared lost (they had been held in the National Library in Prague from 1960s).

The study registers all Dvořák documents held in the collection of the National Library of the Czech Republic and moreover, it reports in detail on new acquisitions bought in 2022 and 2023 (Dvořák's letters from 1889 and 1884, sign. 59 L 826–7) and brings new information on the autograph of the Dvořák choruses *In Nature*, op. 63 (sign. 59 R 1953) which was sold at the Žofín bazaar just two years after it was composed, in 1884, on the day of national celebration feast of St. John of Nepomuk and on the day of the Bedřich Smetana's funeral.

Keywords: history of music; Bohemia; 20th century; National Library of the Czech Republic; Dvořák, Antonín; Talich, Václav; Hock, Jakob Emil; Talich, Václav; publishing house Schlesinger; autographs; correspondence

Number of characters / words: 59 982 / 9 447

Number of figures / tables: 22 / 9

Number of edited documents: 2

(sign. 59 R 1-38 a 59 rm 1-19),² dále o hudební sbírku kantorského rodu Strachotů z Panenského Týnce a Vrbna nad Lesy (sign. 59 R 3421 – 59 R 3937), zakoupenou v roce 1983 a obsahující zejména hudbu určenou k liturgii,³ a hudební sbírku původně uloženou ve farním kostele ve středočeské obci Koleč (sign. 59 R 4323 – 59 R 4500) s rukopisy z období sahajícího od druhé poloviny 18. až do počátku 20. století, jež byla pro Hudební oddělení NK ČR zakoupena v roce 1985.⁴

V roce 1923 zakoupil Ladislav Vycpálek vedle sbírky kapucínského kláštera také hudební sbírku od JUDr. Aloise Hniličky (1858-1939). Jak bylo v knihovnické praxi běžné, mnohé celky byly rozčleněny a řazeny podle typu dokumentů, jak se stalo např. i s hudebními dokumenty z pozůstalosti sběratele MUDr. Ludvíka Hornova (1875-1938), kterou knihovně darovala v roce 1938 jeho vdova. Významnou položku sbírky Hudebního oddělení představují dále rukopisy z archivu zámku v Jetřichovicích se skladbami Jana Nepomuka Kaňky (1772-1863), hudební sbírka kostela sv. Maří Magdalény z Řetové nebo hudební sbírka kantorského rodu Hübnerů z Dlouhého Mostu. Ta je nyní podrobována průzkumu a bude jí věnována další publikace z řady tematických katalogů hudebních sbírek.

Rukopisná sbírka Hudebního oddělení obsahuje mezi jednotlivinami i několik starších, chorálních rukopisů, určených pro využití při liturgii a obsahujících zápisy chorálních skladeb. Pozornost jim však zatím byla věnována spíše okrajově.⁵

Oddělení se ale postupně věnuje i dokumentům spjatým s významnými osobnostmi české hudební kultury 19. a 20. století, a to nejen v souvislosti s jejich rukopisy, ale i s jejich korespondencí zde uloženou.⁶ Předmětem výzkumu a odborných studií se tak staly významné jednotlivosti význačných českých skladatelů Vítězslava Nováka⁷ nebo Otakara Ostrčila⁸, jakož i rukopisná notová pozůstalost klavíristy a skladatele Josefa Páleníčka (1914-1991), darovaná knihovně v roce 2019.⁹

Po druhé světové válce přešel pod správu oddělení tzv. Mozartův Památník, který – i když obsahuje rukopisné notové i textové dokumenty – není přímou součástí rukopisné sbírky (nese signatury začínající písmenem M). Byl založen v Klementinu již v roce 1837 k výročí premiéry Mozartova *Dona Giovanniho* v Praze. Informačně byl vytěžován zejména za vedoucích oddělení Marie Svobodové (1908-1995) a Jitřenky Peškové (1930-2006), ale především při mozartovských výročích.¹⁰ Zcela nedávno, v roce 2020, se pro tuto sbírku podařilo zakoupit dopis Mozartova syna Xavera z roku 1842 (sign. 59 L 777).

² K této sbírce viz VOZKOVÁ, Jana: *Hudebniny z kláštera sv. Josefa v Praze na Novém Městě*, in: *Národní knihovna* 15 (2004), č. 1, s. 25-28, a VOZKOVÁ, Jana – ŠEDIVÁ, Eliška: *Collectio operum musicalium ex possessione p. Barnabae Weiss* [= *Catalogus artis musicae in Bohemia et Moravia cultae*, vol. XII], Praha: Národní knihovna ČR, 2021.

³ ŠEDIVÁ, Eliška: *Hudební sbírka kantorské rodiny Strachotů z Panenského Týnce ve fondu hudebního oddělení Národní knihovny České republiky*, in: *Knihovna: knihovnická revue* 34 (2023), č. 1, s. 5-27; ŠEDIVÁ, Eliška: *Catalogus collectionis operum musicalium ex possessione familiae Strachota in Tinez* [= *Catalogus artis musicae in Bohemia et Moravia cultae*, vol. XIII/1-2], Praha: Národní knihovna ČR, 2023.

⁴ VEVERKA, Karel: *Nové poznatky o hudební sbírce z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči se zvláštním přiblížením ke kantorskému rodu Manšingerů*, in: *Knihovna: knihovnická revue* 30 (2019), č. 2, s. 48-60; HAVRÁNKOVÁ, Lucie – VEVERKA, Karel: *Catalogus collectionis operum artis musicae Ecclesiae Sanctissimae Trinitatis in Koleč* [= *Catalogus artis musicae in Bohemia et Moravia cultae*, vol. XI], Praha: Národní knihovna ČR, 2020.

⁵ VOZKOVÁ, Jana: *Chorální rukopisy v hudebním oddělení Národní knihovny ČR*, in: *Národní knihovna* 15 (2004), č. 4, s. 279-281.

⁶ KORDÍK, Pavel – TSIOUTIS, Annini: *Lettres Autographes Françaises aux Archives du Département de la Musique de la Bibliothèque Nationale de la République Tchèque*, in: *Fontes Artis Musicae* 69 (2022), č. 4, s. 269-296, <https://doi.org/10.1353/fam.2022.0030>.

⁷ ŠMÍDOVÁ, Ludmila: *Rukopisy Vítězslava Nováka ve sbírce Hudebního oddělení Národní knihovny ČR: Dokumenty k jeho tvorbě a vztahu k Ladislavu Vycpálkovi*, in: *Clavibus unitis* 11 (2022), č. 1, s. 3-38, https://www.acecs.cz/media/cu_2022_11_01_smidova.pdf.

⁸ KRATOCHVÍLOVÁ, Markéta: *Autografy Otakara Ostrčila ve sbírce Hudebního oddělení Národní knihovny ČR*, *Clavibus unitis* 11 (2022), č. 1, s. 39-58, https://www.acecs.cz/media/cu_2022_11_01_kratochvilova.pdf.

⁹ ŠMÍDOVÁ, Ludmila: *Rukopisná notová pozůstalost Josefa Páleníčka uložená v hudebním oddělení Národní knihovny České republiky*, in: *Knihovna: knihovnická revue* 33 (2022), č. 1, s. 30-56.

¹⁰ SVOBODOVÁ, Marie: *Památník Wolfganga Amadea Mozarta v Universitní knihovně*, in: *Ročenka Universitní knihovny v Praze 1960-1961*, Praha: SPN, 1962, s. 149-187, a zejména NIUBÒ, Marc: *Moji Pražané*

2. Autografy Antonína Dvořáka ve sbírce Hudebního oddělení

Na rozdíl od autografů Vítězslava Nováka uložených v Národní knihovně, jejichž evidence v tematickém katalogu Novákova díla publikovaném v roce 1999 zcela chybí,¹¹ jsou Dvořákovy autografy, jež jsou uchovávány v Národní knihovně, v tematickém katalogu Dvořákova díla uvedeny, a to jak v jeho prvním vydání z roku 1960, tak včetně nových přírůstků v rozšířeném vydání, publikovaném v roce 1996.¹² Přesto mnohé zajímavé historické okolnosti, jež jsou s nimi spjaty, nejsou známé a zejména rukopisné celky zasluhují podrobnější pojednání. Vedle charakteristik souborů pramenů předkládá tento text soupis veškerých rukopisů Dvořákových skladeb i jeho nenotových rukopisů ve sbírce Hudebního oddělení NK ČR v přehledných tabulkách, aby usnadnil orientaci jak zájemcům o Dvořákovo dílo, tak i badatelům. Záměrně se však vyhýbá detailním informacím k jednotlivým rukopisům a přenechává je úžeji vymezeným studiím.

2.1. Celek autografů Dvořákových skladeb vydaných v nakladatelství Schlesinger

Již v roce založení oddělení (1923) se podařilo Ladislavu Vycpálkovi získat celek pěti Dvořákových autografů (sign. 59 R 111-115), obsahujících skladby, jež byly vydány v letech 1880 a 1881 v berlínském nakladatelství Schlesinger (➤ Tab. 1). Vycpálek je zakoupil zřejmě přímo od tohoto nakladatelství, jak je možné usuzovat podle toho, že se v nakladatelství před rokem 1923 tyto rukopisy nacházely. O jejich uložení u Schlesingera se zmiňuje Otakar Šourek v prvních dvou svazcích své velké dvořákovské monografie, a to jak v prvním (1916, 1917), tak v jejím druhém, rozšířeném vydání (1922). Podle typu informací, které podává, je zřejmé, že rukopisy v Berlíně viděl.¹³ Teprve ve třetím vydání těchto dvou svazků monografie, vydaných v letech 1954 a 1955, informuje o novém uložení v pražské Národní a universitní knihovně (dnešní NK ČR).¹⁴ Ve stejném roce začaly vycházet notové edice těchto skladeb v rámci *Souborného vydání děl Antonína Dvořáka*. V jednom případě, konkrétně *Večerních písní*, op. 9, na text Vítězslava Háalky, však editoři nepracovali s jejich autografem, protože v době příprav edice místo jeho uložení v Národní knihovně, kde již přes třicet let ležel, neznali.¹⁵

Tab. 1:
Autografy Dvořákových skladeb vydaných v nakladatelství Schlesinger uložené v Hudebním oddělení NK ČR (sign. 59 R 111-115)

Název skladby podle vydání v nakladatelství Schlesinger	Doba vzniku	Rok vydání
<i>Vier Lieder</i> , op. 9 (B 23, no. 2, 4; B 61, no. 5, 6)	1871 [1879]	1880
<i>Trio für das Pianoforte, Violine und Violoncello</i> , op. 21 (B 51)	1875	1880
<i>Quartett für Pianoforte, Violine, Viola und Violoncello</i> , op. 23 (B 53)	1875	1880
<i>Quartett (D moll) für zwei Violinen, Bratsche und Violoncello</i> , op. 34 (B 75)	1877	1880
<i>Suite für das Orchester</i> , op. 39 (B 93)	[1879]	1881

Ke spolupráci mezi Antonínem Dvořákem a nakladatelstvím Schlesinger (v té době byl majitelem firmy Robert Lienau) došlo v oné pro Dvořáka převratné době, kdy zahraniční tištěná vydání jeho *Moravských dvojzpěvů*, op. 29, 32 (B 60, 62) a posléze i *Slovanských tanců*, op. 46 (B 78, 83) v nakladatelství N. Simrock probudila enormní zájem hudební veřejnosti, potažmo

mě uctívají. *Mozartův kult v Praze v 1. pol. 19. století a Mozartův památník v Klementinu*, Praha: Národní knihovna ČR, 2006 (zde soupis další literatury).

¹¹ U některých položek uložených od roku 1923 v Hudebním oddělení NK ČR je přímo zmíněno »autograf partitury neznám«, viz SCHNIERER, Miloš (ed.): *Vítězslav Novák: tematický a bibliografický katalog / Vítězslav Novák: the thematic and bibliographical catalogue*, Praha: Editio Praga, 1999, s. 221. Viz SMÍDOVÁ, Rukopisy Vítězslava Nováka (↵ pozn. 7). s. 5, 36.

¹² BURGHAUSER, Jarmil – SVOBODA, Otakar (eds.): *Antonín Dvořák: Thematický katalog. Bibliografie. Přehled života a díla*, Praha, SNKLHU, ¹1960; BURGHAUSER, Jarmil – CLAPHAM, John: *Antonín Dvořák: Thematický katalog. Bibliografie. Přehled života a díla*, Praha: Bärenreiter Editio Supraphon, 1996.

¹³ ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka*, I, Praha: Hudební Matice Umělecké besedy, ¹1916, s. 75, 136, 137; ²1922, s. 110, 195, 205; II, Praha: Hudební Matice Umělecké besedy, ¹1917, s. 60; ²1928, s. 65.

¹⁴ ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka*, I: 1841-1877, Praha: SNKLHU, ³1954, s. 139, 228, 237; II: 1878-1890, Praha: SNKLHU, 1955, s. 80.

¹⁵ Ohledně písní op. 9, č. 3 a č. 4, je ve vydavatelské zprávě uvedeno: »Rukopis obou těchto písní je dosud nezvěstný.« Viz DVOŘÁK, Antonín: *Večerní písně: zpěv a klavír, op. 3, 9, partitura. Kritické vydání podle skladatelova rukopisu [= Souborné vydání děl Antonína Dvořáka]*, ed. Otakar ŠOUREK, Praha: SNKLHU, 1955, s. [22].

hudebních nakladatelů v zahraničí o jeho další tvorbu. V tuto dobu ho začala oslovovat nová nakladatelství, např. Bote & Bock (Berlín), August Cranz (Hamburg), Friedrich Hofmeister (Lipsko) nebo Julius Hainauer (Breslau). Dvořák, kterému tehdy bylo 38 let, měl zkomponovanou celou řadu dosud nevydaných skladeb, a přestože si Simrock vyhradil právo přednostního vydávání jeho skladeb, mnohé starší skladby pro své nakladatelství k vydání nepřijal. Ty pak Dvořák na výzvu jiných nakladatelů předkládal jim.

Robert Lienau z nakladatelství Schlesinger oslovil skladatele dopisem datovaným 28. ledna 1879.¹⁶ Teprve 2. července ale potvrdil, že od skladatele k nahlédnutí obdržel šest kompozic včetně *Klavírního koncertu*, op. 33 (B 63).¹⁷ A hned 13. dne téhož měsíce dal Dvořákovi nabídku: z původně zaslaných skladeb by rád vydal tři skladby – *Klavírní trio B dur*, op. 21, *Klavírní kvartet D dur*, op. 23, a *Smyčcový kvartet d moll*, op. 34 –, ale požádal k nim ještě o sešit písní (vydaných posléze jako op. 9) a orchestrální suitu (šlo o skladbu *Česká suita*, op. 39). O těch se mu Dvořák zřejmě zmínil. Za těchto pět skladeb nabídl a poté, co Dvořák s nabídkou souhlasil, i vyplatil 1 000 marek.¹⁸

Celek skladeb vydaných u Schlesingera sestává ze starších i čerstvě zkomponovaných opusů z let 1871-1879. Nejstarší jsou první dvě písně z Schlesingerova vydání *Vier Lieder* (► Obr. 1), jež Dvořák v listopadu 1871 složil na původní český text Elišky Krásnohorské. První z nich s názvem *Proto* zazněla na jednom z prvních veřejných uvedení Dvořákových skladeb – 10. 4. 1872 na páté volné zábavě pěvecké Ludevíta Procházky. Obě tyto písně vydané následně u Schlesingera v rámci *Vier Lieder* s názvy *Darum* a *Erwägung* opatřil německým překladem textů v původním autografu z roku 1871¹⁹ (který ale obsahuje i další písně na slova E. Krásnohorské) s daty 17. a 22. ledna 1879 Josef Srb Debrnov. Tyto překlady nevznikly v souvislosti s vydáním u Schlesingera, protože ten Dvořáka oslovil, jak již bylo zmíněno, až 28. ledna téhož roku.

Druhé dvě písně této Schlesingerovy edice, tentokrát na text Vítězslava Háalka, s názvy *Es schweigt der Blätter Abendlied* a *Der Frühling flog aus weitem her*, vznikly později než první dvě písně, a není zcela vyloučeno, že až v roce 1879. Dochovány jsou totiž pouze autografy s německým textem od Gustava Dörfela,²⁰ a lze tedy připustit možnost, že je Dvořák zkomponoval pro doplnění sešitu písní, jež si přálo nakladatelství Schlesinger vydat. Autograf všech čtyř písní uložený v NK ČR pod sign. 59 R 111 je v případě prvních tří písní jejich autografní novou podobou dřívějšího zápisu,²¹ v případě poslední písně jediným, bohužel však nekompletním zápisem.²²

V souboru skladeb vydaných u Schlesingera jsou jak skladby, jež měly svou premiéru, případně i další provedení před vydáním, tak i ty, jejichž veřejná provedení máme doložena až po vydání. Skutečnost, jestli dílo zaznělo před vydáním, neměla přímou souvislost s dobou vzniku skladby – některé starší skladby zřejmě nebyly uvedeny veřejně (např. *Klavírní kvartet D dur*, zkomp. 1875; *Smyčcový kvartet d moll*, zkomp. 1877), jiné čerstvě zkomponované ano (*Česká suita*, zkomp. [1879]). Kupříkladu *Smyčcový kvartet d moll* však alespoň neveřejně před vydáním proveden bezpochyby byl, o čemž svědčí tehdy doložená existence dnes nezvěstných rukopisných partů.²³

Všechny skladby vydané u Schlesingera skladatel před vydáním tiskem v různé míře revidoval. Je nepochybné, že jej na velmi zodpovědný přístup k přípravě děl nejen pro tato vydání navedl Johannes Brahms, a to v souvislosti s jednou ze skladeb vydaných právě u Schlesingera. Antonín Dvořák se rozhodl za uznání, jež se mu od Brahmsa dostalo, a za jeho doporučení Simrockovi vydat *Moravské dvojzpěvy* dedikovat mu svůj *Smyčcový kvartet d moll*. Brahms se

¹⁶ Robert Lienau → Antonín Dvořák, 28. 1. 1879, viz KUNA, Milan et alii (eds.): *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty* (dále citováno jako ADKD), 5: *Korespondence přijatá, 1877-1884*, Praha: Editio Bärenreiter Praha, 1996, s. 137-138.

¹⁷ Robert Lienau → Antonín Dvořák, 2. 7. 1879, viz ADKD, 5, s. 189-191.

¹⁸ Robert Lienau → Antonín Dvořák, 13. 7. 1879, viz ADKD, 5, s. 194-195.

¹⁹ Praha: Národní muzeum – Muzeum Antonína Dvořáka, S 76/1642, 1643.

²⁰ Praha: Národní muzeum – Muzeum Antonína Dvořáka, S 76/1655; Praha: NK ČR, sign. 59 R 111.

²¹ V případě písní op. 9, č. 1 a č. 2, se jedná o novou verzi písní komponovaných v roce 1871; v případě písně op. 9, č. 3, o nový, revidovaný zápis písně zkomponované zřejmě až v roce 1879. Srov. autograf v Muzeu Antonína Dvořáka citovaný v předchozí pozn.

²² První část písně *Der Frühling flog aus weitem her* je zapsána na dvou stranách jednoho listu (prvních 25 taktů). Lze předpokládat, že další část písně (z celkových 57 taktů) byla zapsána minimálně na jednom dalším listu.

²³ Antonín Dvořák → Johannes Brahms, 15. 10. 1879, viz ADKD, 1: *Korespondence odeslaná, 1871-1884*, Praha: Editio Supraphon, 1987, s. 180.

Obr. 1:
Vier Lieder, op. 9,
 autograf [1879],
 Praha: NK ČR, sign.
 59 R 111, první strana
 s připsaným číslem
 ploten budoucího
 tisku nakladatelství
 Schlesinger

v dopise, v němž Dvořákovi s potěšením děkoval za tuto dedikaci, vyjádřil ke způsobu, jakým Dvořák své skladby zapisoval:

»Píšete poněkud chvatně. Doplňte-li však ono množství scházejících křížků, be a odrážek, pak pohlédnete snad někdy trochu ostřeji také na noty samy, vedení hlasů atd. Promiňte mi velmi, muži, jako jste Vy, je velmi opovážlivé projevovat v takových věcech taková přání! Přijmu je přece také velmi vděčně tak, jaké jsou, a věnování kvartetu bych si pokládal za mně prokázanou čest.«²⁴

Klaviřní trio *B dur* (► Obr. 2) které Dvořák zkomponoval v květnu 1875, zaznělo poprvé v únoru 1877. A ze souboru autografů zakoupených ze Schlesingerova nakladatelství je zjevně dílem, které Dvořák podrobil před vydáním nejhlubší revizi. Z celkových 36 notových stran rukopisu sign. 59 R 112 pochází celých 16 stran až z doby revize a původní vyřazené listy jsou nezvěstné. To bylo možné zjistit díky srovnání s dochovaným opisem *Tria* z roku 1875, který Dvořák nechal vyhotovit, aby jej mohl přiložit k žádosti o státní stipendium do Vídně.²⁵ U ostatních autografů (vyjma výše zmíněných písní, op. 9, č. 1-3) bohužel takovou možnost srovnání jejich původní podoby a podoby po revizi již nemáme. I tak je zjevné, že byly revidovány důkladně. Díky zkoumání rukopisu *Tria B dur* a srovnání s jeho dobovým opisem víme, že datace 1875 na konci autografu byla přepsána na nový list, který nahradil původní, až

²⁴ Johannes Brahms → Antonín Dvořák, [III. 1878], ADKD, sv. 5, s. 99: »Sie schreiben einigermaßen flüchtig. Wenn Sie jedoch die vielen fehlenden Kreuze, Bes und Auflöser nachtragen, so sehen Sie auch vielleicht die Noten selbst, die Stimmführung usw. bisweilen etwas scharf an. Verzeihen Sie recht sehr, einem Manne wie Ihnen gegenüber, in solchen Sachen ist es sehr anmaßend, solche Wünsche zu äußern! Ich nehme sie denn auch, wie sie sind, sehr dankbar entgegen und die Widmung des Quartetts würde ich als eine mir widerfahrene Ehre empfinden.«

²⁵ ŠMÍDOVA, Ludmila: Zapomenutá podoba Klaviřního tria *B dur*, in: *Hudební věda* 55 (2018), č. 2, s. 143-168. Opis Klaviřního tria *B dur*, op. 21, z roku 1875 je uložen v Österreichische Nationalbibliothek, Mus. Hs.14576, <http://data.onb.ac.at/rec/AC14265015>.

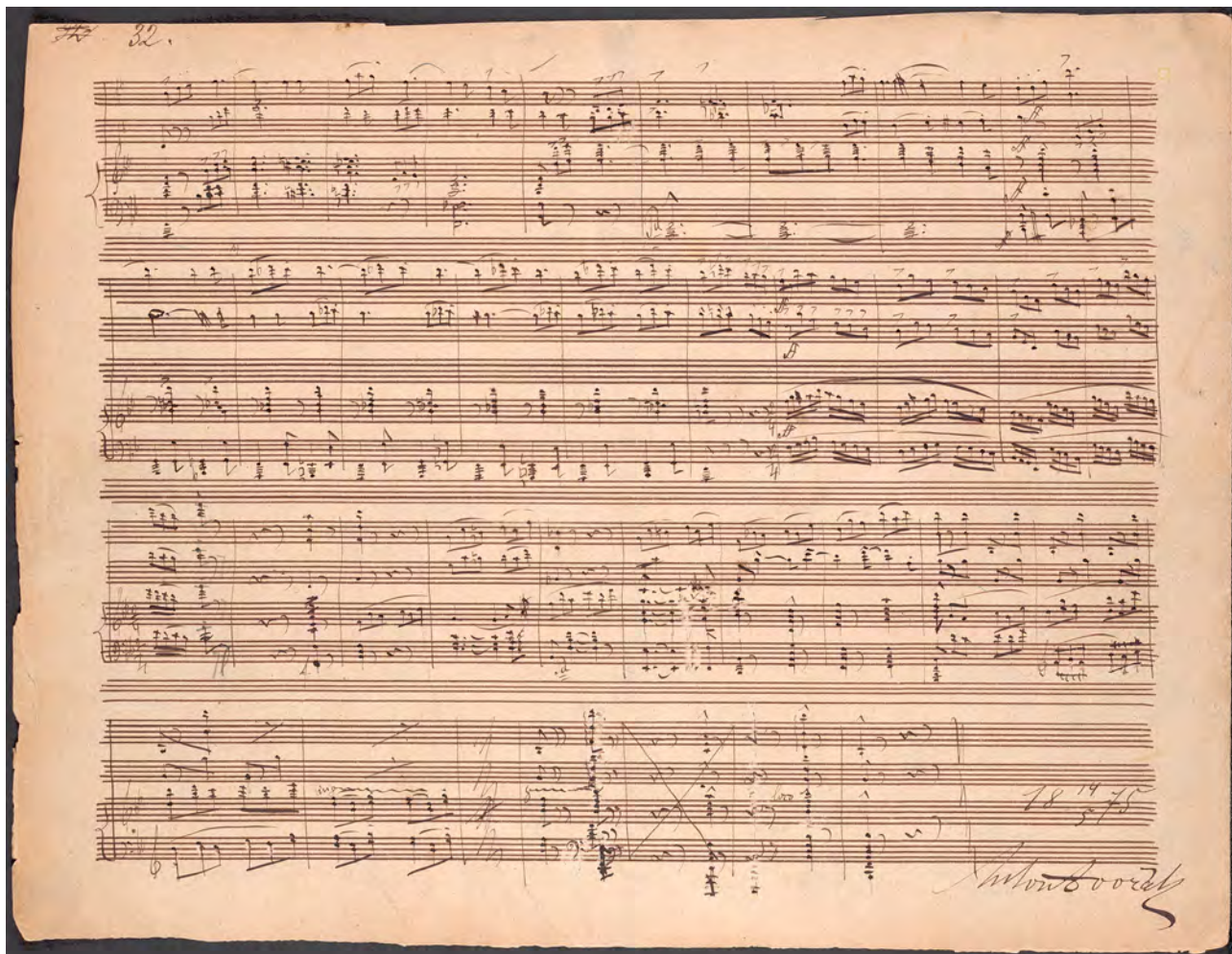
Obr. 2:
Trio B dur, op. 21,
autograf, Praha: NK
ČR, sign. 59 R 112,
titulní strana [1875]

v roce revize 1879 (► Obr. 3). Je pak otázkou, zda tomu tak není i u dat vzniku zapsaných ve *Smyčcovém kvartetu d moll* a jak velká část rukopisu tohoto kvartetu je zcela novým přepracovaným zápisem původního znění z roku 1877 (na zjevně odlišném listu papíru je zapsán závěr kvartetu; ► Obr. 4-5). Rukopis totiž neobsahuje zdaleka tolik revizí (pomocí škrtek, přelepů a vyškrabávání) jako původní, při revizi nenahrazené strany rukopisu *Tria B dur*. Existoval ještě jiný, starší zápis tohoto kvartetu? Dvořák se o jeho důkladné revizi v korespondenci zmínil (konkrétní texty týkající se revize *Tria* dochovány nejsou). Na Brahmsovo přání, aby noty pečlivěji zapisoval, reagoval s díky²⁶ a po osobním setkání v roce 1878 v souvislosti s kvartetem napsal:

»Při mém posledním pobytu v Praze jste byl tak laskav a upozornil mne na některé věci v mých dílech a musím Vám být za to jen velmi vděčný, neboť teď jsem skutečně viděl to množství špatných not a nahradil jsem je jinými. To, že jste byl tak laskav a přijal ode mne dedikaci díla, přimělo mě tím více k tomu, abych právě na *d moll* kvartetu mnohé změnil; a tak bylo mou svatou povinností nabídnout tak slavnému mistru dílo, které vyhovuje, i když ne všem (promiňte mi prosím mou neskromnost), tak přece mnohým základním požadavkům, které máme klást na umělecké dílo. Jak budu šťastný, potvrdí-li to Vaše prozíravé oko! Doufám v to!«²⁷

²⁶ Antonín Dvořák → Johannes Brahms, 1. 4. 1878, viz *ADKD*, 1, s. 141: »Die mir gegenüber geäußerten Wünsche nehme ich mit dem größten Danke entgegen.«

²⁷ Antonín Dvořák → Johannes Brahms, 15. 10. 1878, viz *ADKD*, 1, s. 180: »Bei Ihrem letzten Aufenthalte in Prag waren Sie so freundlich, mich auf manche Sachen in meinen Werken aufmerksam zu machen und ich muß Ihnen dafür nur sehr dankbar sein, denn jetzt sah ich wirklich die vielen schlechten Noten und habe dafür andere gesetzt. Ich sah mich um so mehr veranlaßt gerade an dem *D moll* Quartett Vieles umzuändern, da Sie so freundlich waren, von mir die Dedikation des Werkes entgegenzunehmen; und so war es also meine heilige Pflicht, einem so berühmten Meister ein Werk zu bieten, welches, wenn auch nicht allen, so doch (entschuldigen Sie bitte meine Unbescheidenheit) manchen Hauptbedingungen, die

Obr. 3:

Trio B dur, op. 21,
autograf, Praha: NK
ČR, sign. 59 R 112,
poslední strana
s datem »18 14/5 75«,
pocházející však až
z doby revize [1879]

O velké revizi kvartetu vypovídá i Dvořákova žádost doložená v korespondenci z doby, kdy byl kvartet v přípravě k tisku, aby se nehrálo z rukopisných hlasů, jež dříve poskytl, ale až z tištěných not, neboť na mnohých místech kvartet přepracoval.²⁸

Při revizi skladeb pro vydání u Schlesingera Dvořák neusiloval jen o lepší kompoziční řešení a správný, jednoznačný zápis notového textu, ale rozhodl se trvat i na jednom zcela formálním aspektu zápisu, jehož smysl není zcela jasný. I když v rukopisu běžně používal pro zápis violoncella tenorový klíč, rozhodl se jej v tisku bez výjimky všude nahradit houslovým klíčem. Např. v autografu *Smyčcového kvartetu d moll* napsal pokyn (► Obr. 4): »Ich bitte überall den Tenorschlüssel in der Cellostimme in den Violinschlüssel zu übertragen!«²⁹ A podobné pokyny, jež byly důsledně v tištěných vydáních dodrženy, najdeme i v rukopisech *Klavírního tria* a *Klavírního kvartetu* (► Obr. 6). Šlo o užití houslového klíče podle tzv. klasické notace,³⁰ kdy má být tón oproti zápisu hrán o oktávu níž. Tohoto zápisu se používalo ještě v polovině 19. století zejména v sólových virtuózních violoncellových skladbách s klavírem, kupříkladu i na místech, kde mělo violoncello sólistickou úlohu v komorní hudbě. Není jasné, co nebo kdo Dvořáka k tomuto způsobu zápisu přivedl. Johannes Brahms ve svých tištěných komorních skladbách běžně používal tenorový klíč.

Díky částečně dochované korespondenci lze dobře sledovat, kdy Schlesinger díla k vydání přijal, kdy je vrátil Dvořákovi k provedení revize, jak dlouho revize trvala, kdy je od něj dostal zpět (► Tab. 2), a díky oznámení v periodickém tisku víme rovněž, kdy tiskem vyšly (► Tab. 3).

man an ein Kunstwerk stellen kann, entsprechen soll. Wie glücklich werde ich sein, dieses von Ihrem weitsehenden Auge bestätigt zu sehen!«

²⁸ Tamtéž.

²⁹ První notová strana autografu dole: »Tenorový klíč v hlasu violoncella prosím všude převést do houslového klíče!«

³⁰ Viz RYCHLÍK, Jan – BURGHÄUSER, Jarmil, *Moderní instrumentace: vyšší orchestrační technika jednotlivých hudebních nástrojů*, 1, Praha: Panton, 1968, s. 554.

Handwritten musical score for string quartet, page 43. The score is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It features four staves: Violin I, Violin II, Viola, and Cello/Double Bass. The music is marked *pp* (pianissimo) and includes various performance instructions such as *pizzicato*, *arco*, *res.*, and *Piu mosso*. The score is numbered 13. at the top left and 43. at the top right. The piece concludes with a double bar line and the signature *Ant. Dvořák* and the date *18 18 77* (1877).

Obr. 5:
Smyčcový kvartet *d moll*, op. 34, autograf, Praha: NK ČR, sign. 59 R 114, poslední notová strana z doby revize [1879]

Molto moderato **Quarteto.** 18 $\frac{24}{5}$ 75. 1.

N.M.: ♩ = 120.

The image shows a handwritten musical score for a Piano Quartet in D major, Op. 23, No. 1. The score is written on aged paper and includes staves for Violin I, Violin II, Cello, and Piano. It features various musical notations such as dynamics (p, dim, cresc., decresc.), articulation (acc.), and performance instructions like 'ritard.' and 'in a tempo'. The piece is in 5/4 time and consists of 75 measures.

Obr. 6:

Klavírní kvartet D dur, op. 23, autograf [1875], Praha: NK ČR, sign. 59 R 113, první notová strana s drobnými revizemi z roku 1879

Tab. 2:
Přehled informací
o průběhu tiskových
příprav Dvořákových
skladeb v naklada-
telství Schlesinger³¹

28. 1. 1879	Robert Lienau (nakladatelství Schlesinger) poprvé oslovil Dvořáka.
28. 3. 1879	Zástupce firmy Schlesinger z pověření R. Lienaua prosí Dvořáka o zaslání rukopisů – kromě avizovaných větších skladeb žádá i nějaké menší.
25. 4. 1879	R. Lienau prosí Dvořáka o zaslání zejména komorní hudby; očekává smyčcový a klavírní kvartet, trio, klavírní koncert, také něco pro zpěv aj.
2. 7. 1879	R. Lienau potvrzuje, že obdržel trio, klavírní a smyčcový kvartet, smyčcový kvintet, blíže neurčený smuteční pochod a klavírní koncert. – z toho chce vydat trio, klavírní a smyčcový kvartet; prosí o zaslání sólového hlasu pro klavír z klavírního koncertu a také něčeho pro zpěv; ptá se na honorář.
13. 7. 1879	R. Lienau dává návrh, že dá 1 000 marek za trio, klavírní a smyčcový kvartet, sešit písní a suitu (poslední dvě kompozice ještě neobdržel), smyčcový kvartet a trio nechává připravit pro tisk.
21. 7. 1879	A. Dvořák akceptuje 1 000 marek a přislíbujíc na konci týdne zaslat suitu.
26. 7. 1879	R. Lienau posílá 1 000 marek; vyhlíží rukopisy suitu a písní.
2. 8. 1879	[R. Lienau odeslal Dvořákovi jeho rukopisy zpět k revizi.]
19. 8. 1879	Zástupce firmy Schlesinger se ptá, je-li Dvořák hotov s revizemi zasláných rukopisů; vyhlíží zejména trio a smyčcový kvartet.
4. 10. 1879	R. Lienau potvrzuje příjem tria; informuje, že v tisku jsou klavírní a smyčcový kvartet a že Dvořák brzy obdrží jejich korekturu, dále že nechává rozepisovat suitu pro vyrytí, očekává tedy již jen zaslání písní (a posílá zpět klavírní koncert).
25. 3. 1880	R. Lienau zasílá Dvořákovi jeho rukopisnou partituru <i>Suity</i> (► Obr. 7-8) kvůli provedení v Praze (dosud ji měl korektor k revizi opisů [hlasů] pro tisk) a dá ji vyrýt, jakmile ji obdrží od Dvořáka zpět; partitura smyčcového kvartetu je hotová, brzy ji Dvořák obdrží, písně a trio jsou v korektuře, klavírní kvartet se ryje.
11. 6. 1880	R. Lienau sděluje Dvořákovi, že obdrží exempláře k triu, smyčcovému kvartetu a písním; nakladatelství nyní nechává upravit smyčcový kvartet pro čtyřruční klavír a pošle ho před rytím skladateli k náhledu. Klavírní kvartet se bude ryt nyní a suita na podzim.
31. 8. 1880	R. Lienau posílá Dvořákovi smyčcový kvartet v úpravě pro čtyřruční klavír (rukopis), prosí o revizi a zaslání zpět; klavírní kvartet a suita se ryjí.

Tištěná vydání *Tria B dur*, op. 21, *Smyčcového kvartetu*, op. 34, a *Čtyř písní*, op. 9, byla oznámena v roce 1880 v červencovém čísle Hofmeisterova měsíčního přehledu nových hudebnin.³² *Klavírní kvartet*, op. 23, pak v listopadovém čísle a *Suita*, op. 39, v červenci následujícího roku.

Tab. 3:
Doba ohlášení vyda-
ných Dvořákových
skladeb u Schlesingera
v Hofmeisterově
*Musikalisch-literari-
scher Monatsbericht*

1880, červenec	<i>Klavírní trio B dur</i> , op. 21
	<i>Smyčcový kvartet d moll</i> , op. 34
	<i>Čtyři písně</i> , op. 9
1880, listopad	<i>Klavírní kvartet D dur</i> , op. 23
1881, červenec	<i>Česká suita</i> , op. 39

Dochovaná korespondence s nakladatelstvím dokládá, že tištěné party byly vždy připravovány z partitury, a nikoli z existujících rukopisných hlasů, a to zjevně kvůli revizím v partiturách.

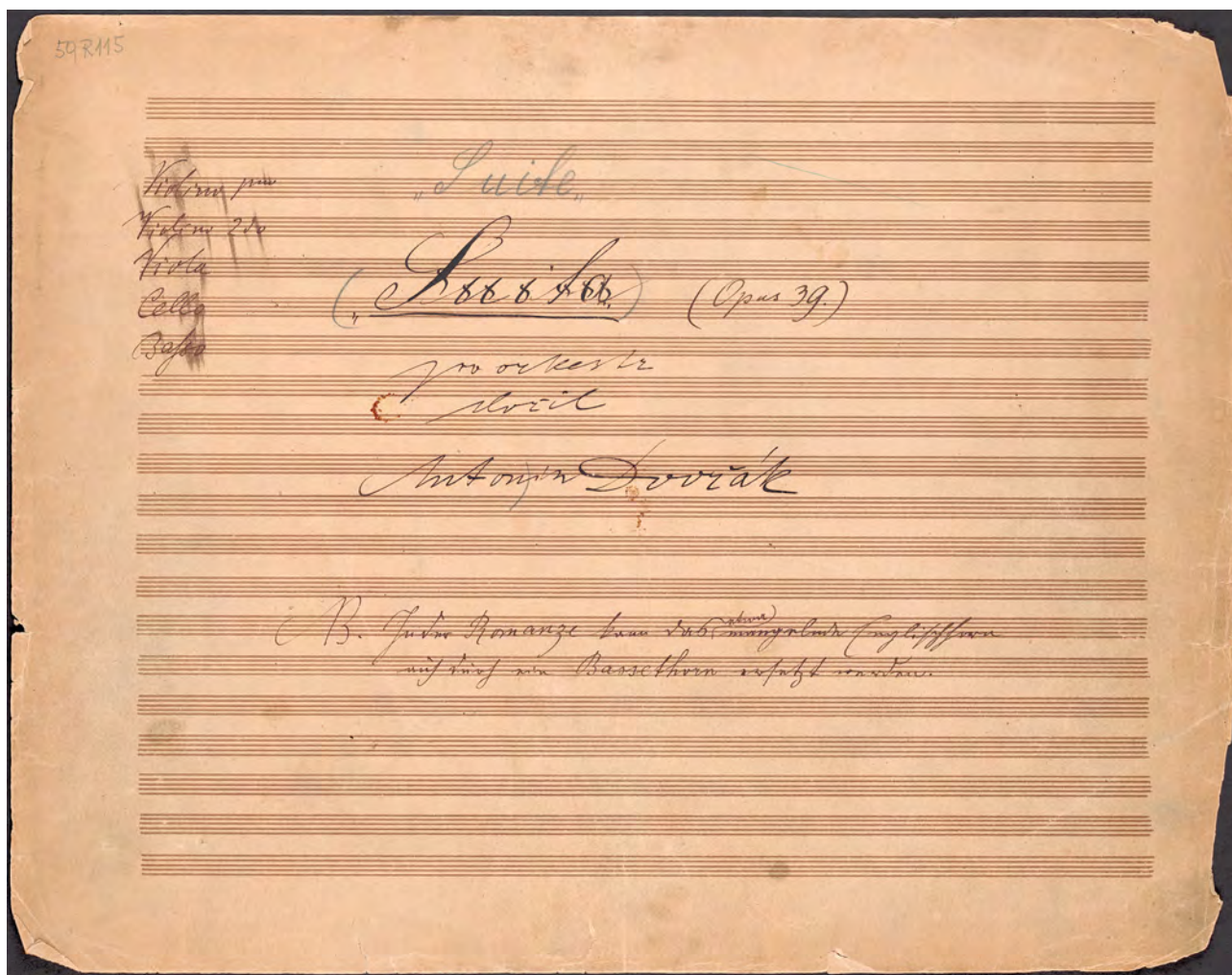
Vedle již zmíněných písní op. 9, č. 1-3, jsou Dvořákovy rukopisy v NK ČR (sign. 59 R 111-115) jedinými dochovanými autografy těchto skladeb.³³ A na základě vlastnictví Schlesingerova nakladatelství lze brát jako fakt, že sloužily jako předlohy pro vydání, i když údaje o Schlesingerově tisku jsou zaznamenány jen v jednom z autografů (*Vier Lieder*) a notový text tištěných vydání se v mnoha detailech od autografů liší.³⁴ Ke změnám a finálním revizím notového textu muselo dojít při korekturách v korekturním obtahu.

³¹ ADKD, 1 a 5.

³² *Musikalisch-literarischer Monatsbericht über neue Musikalien, musikalische Schriften und Abbildungen*, Leipzig: Friedrich Hofmeister, 1880, No. 7 (Juli); No. 11 (November); 1881, No. 11-12 (November – Dezember).

³³ Pouze *Smyčcový kvartet d moll*, op. 34, má uchovánu i částečnou skicu, viz dále.

³⁴ Editoři *Klavírního kvartetu D dur* dokonce poznamenali ve vydavatelské zprávě, že o rukopisu nelze říci, že ho bylo použito jako předloha k rytí.

Obr. 7:
Česká suita, op. 39,
autograf [1879],
Praha: NK ČR,
sign. 59 R 115,
titulní strana

2.2. Autografy dalších Dvořákových kompozic ve sbírce Hudebního oddělení NK ČR (► Tab. 4)
Hned v prvním roce fungování oddělení se Ladislavu Vycpálkovi podařilo zakoupit i autograf jediné Dvořákovy skladby, která byla vydána v nakladatelství Em. Wetzler v Praze. Tento autograf klavírní skladby Směs z opery *Král a uhlíř*, B 43 (NK ČR, sign. 59 R 116), je opatřen vlastnickým přepisem nakladatelství a sloužil jako předloha pro vydání v roce 1875 (► Obr. 9). Jedná se o jedno z prvních tištěných vydání Dvořákových skladeb z doby, než jeho věhlas pronikl za hranice.³⁵

Název skladby	Vydavatel	Datum vzniku	Sign.	Akvizice
Směs z opery <i>Král a uhlíř</i> (B 43)	Em. Wetzler, Praha [1875]	[1874-1875]	59 R 116	1923
V přírodě. Cyklus písní pro smíšený sbor, op. 63 (B 126)	Aug. Cranz, Leipzig [1882]	1882	59 R 1953	1959
»Připamatování«. Čtyři písně na slova srbské lidové poezie, op. 6, No. 2 (B 29)	N. Simrock, Berlin 1879	[1872 / 1879]	59 R 2149	1961

Tab. 4:
Další Dvořákovy
finální autografy
ve sbírce Hudebního
oddělení NK ČR

Další Dvořákův rukopis zakoupený do knihovny v roce 1959, *V přírodě*, op. 63 (sign. 59 R 1953) jako první z popisovaných autografů nesloužil jako předloha pro první vydání. Skladba byla v nakladatelství Aug. Cranz v Lipsku vydána v roce 1882, tj. hned v roce kompozice (autograf nese přepis »Na Vysoké 26/2 82 v 5 hodin večer«, ► Obr. 12). Pozoruhodná je růžová obálka autografu. Přední část nese označení velkým písmem (rukou neurčeného písaře): »V přírodě. Písně pro smíšený sbor. Rukopis Ant. Dvořáka.« (► Obr. 10), na zadní straně obálky čteme

³⁵ Před tím, v roce 1873, byly vydány pouze *Motivy z opery Král a uhlíř* (B 22, směs ze stejnojmenné opery, ale jejího prvního zhudebnění) a *Písně z Rukopisu Královédvorského*, op. 7 (B 30) v pražském nakladatelství Emanuela Starého v Praze.

Obr. 8:

Česká suita, op. 39, přípis (► Obr. 11): »Koupeno na bazaru. Na Ostrově Žofinském. Ve prospěch divadla brněnského. 18 15/5 84. U přítomnosti pánů: Judr. A. Strakatýho, c. k. notáře. Judr. Zítka, koncip. u dr. Krajního. Judr. Kadlčíka z Napajedel na Moravě. (Vůdce slováků a valachů přibývajících divadelním vlakem.)«

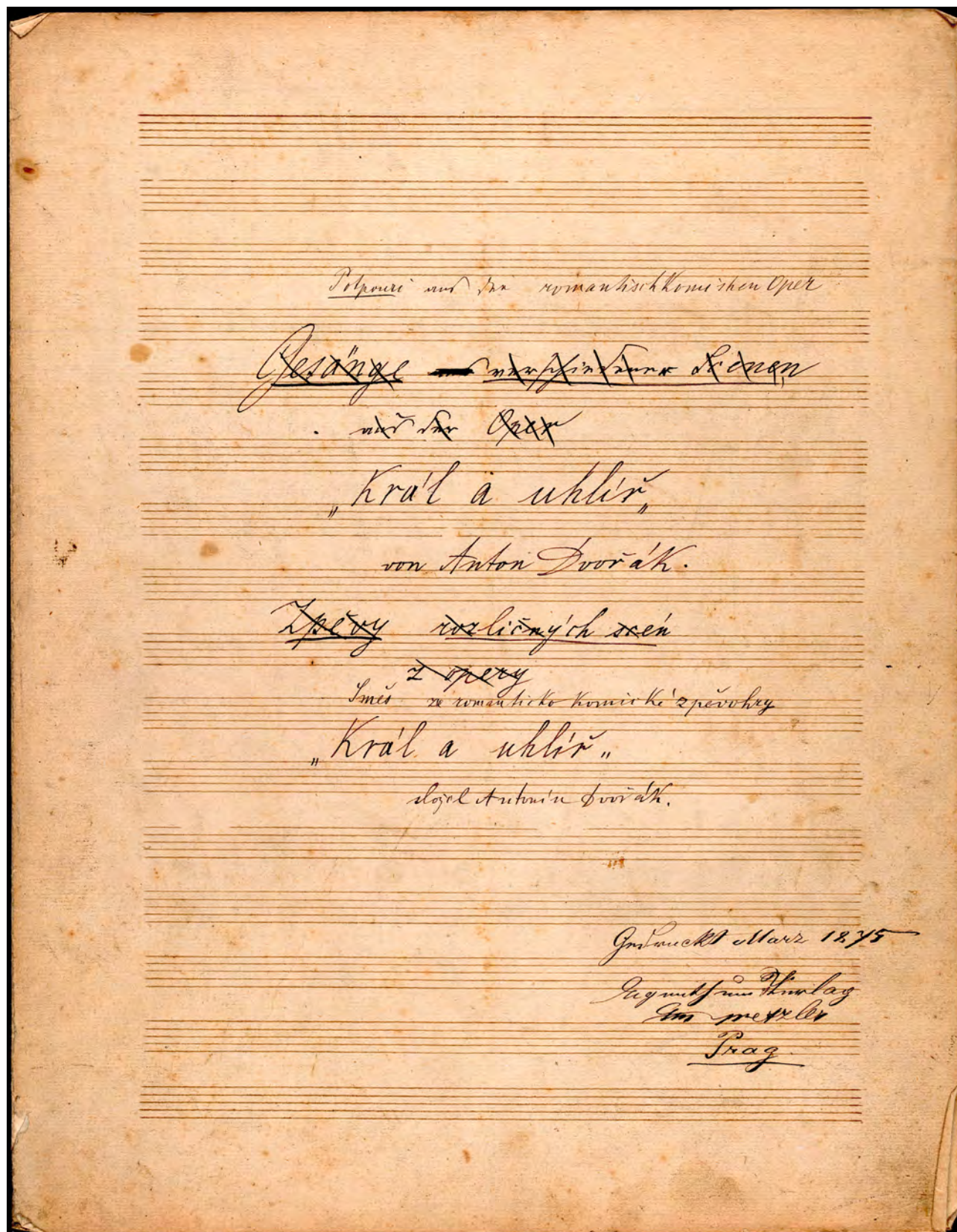
první notová strana

Titul a přípis na obálce jsou přínosným střípkem dokreslujícím obraz českého kulturního života v osmdesátých letech 19. století, konkrétně velkolepých oslav svěťce Jana Nepomuckého (15.-16. května) v Praze, tzv. Svatojanské akademie Spolku českých žurnalistů, a dalších souběžných akcí. V souvislosti se Svatojanskými akademii byly vypravovány tzv. divadelní vlaky, které přivázely lid z celých Čech a Moravy. Akademie byly zaměřeny na provádění skladeb českých skladatelů. Na první Akademii v květnu 1878 zde měly kupř. premiéru některé Dvořákovy *Slovanské tance*, op. 46 (B 78), o rok později *Česká suita*, op. 39, zmíněná v souvislosti se svým autografem (sign. 59 R 115) výše v textu, nebo zde v roce 1885 byla provedena kantáta *Svatební košile*, op. 69 (B 135).³⁶ Svatojanská akademie roku 1884 byla navíc spojena s velkolepým slavnostním pohřbem Bedřicha Smetany.³⁷ Datum zakoupení Dvořákovy rukopisu 15. 5. 1884 koresponduje s datem Smetanova pohřbu a dokumentuje tak události toho dne, k nimž se řadil právě i bazar konaný ve prospěch Národního divadla v Brně.³⁸ Probíhal na Žofíně a mezi nabízenými věcmi byl Dvořákův rukopis sborů *V přírodě*, nyní uložený v Národní knihovně (sign. 59 R 1953). Jméno kupce ani částka, za jakou byl zakoupen, bohužel nejsou známy. Obálka autografu byla zjevně vytvořena v souvislosti s tímto bazarem.

³⁶ Blíže k Svatojanským akademii viz KOLÁTOROVA, Petra: *Naše pouť. Svatojanské Hudební akademie Spolku českých žurnalistů na pozadí proměn svatojanského kultu v letech 1878-1885*, in: *Hudební věda* 50 (2013), č. 3-4, s. 271-298.

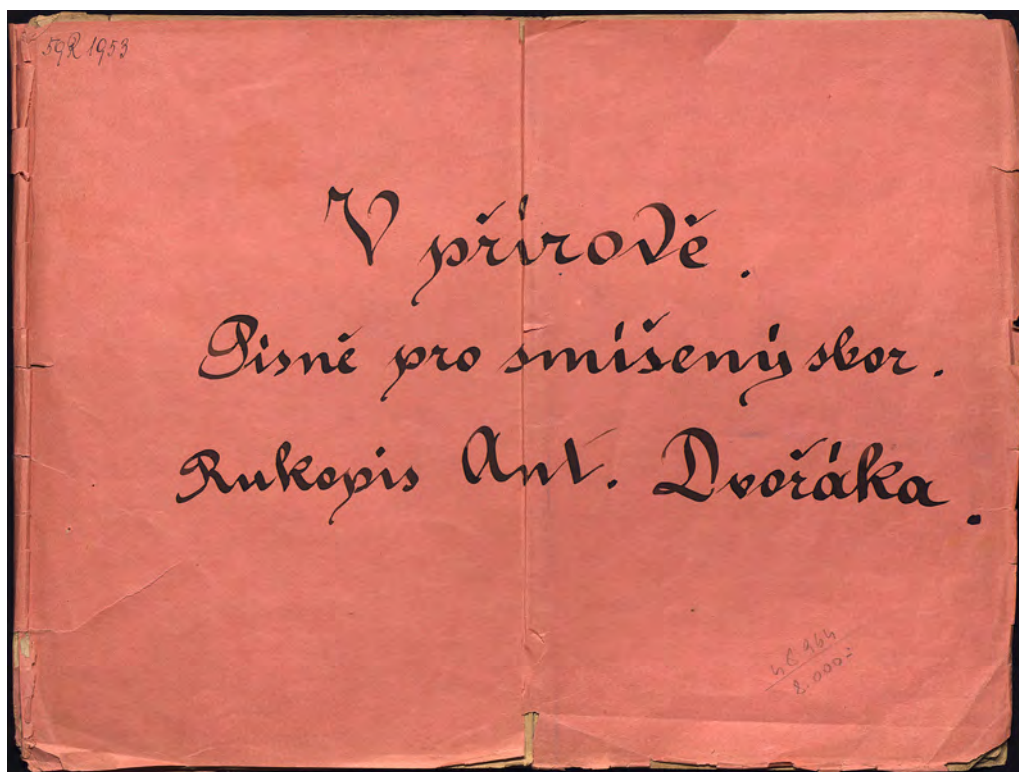
³⁷ Pro dokreslení události 15. května 1884 viz *Poslední pouť za miláčkem národa, za mistrem Smetanou*, in: *Dalibor* 6 (1884), č. 19 (21. 5.), s. 182-184; č. 20 (28. 5.), s. 194-196.

³⁸ Viz např. *Bazar a národní slavnost ve prospěch brněnského divadla*, in: *Čech* 16 (1884), č. 104 (5. 5.), s. [2]; *Bazar ve prospěch Národního divadla v Brně*, tamtéž, č. 114 (17. 5.), s. [3]; *V Praze o sv. Janě*, in: *Humoristické listy* 26 (1884), č. 20 (16. 5.), s. 154.

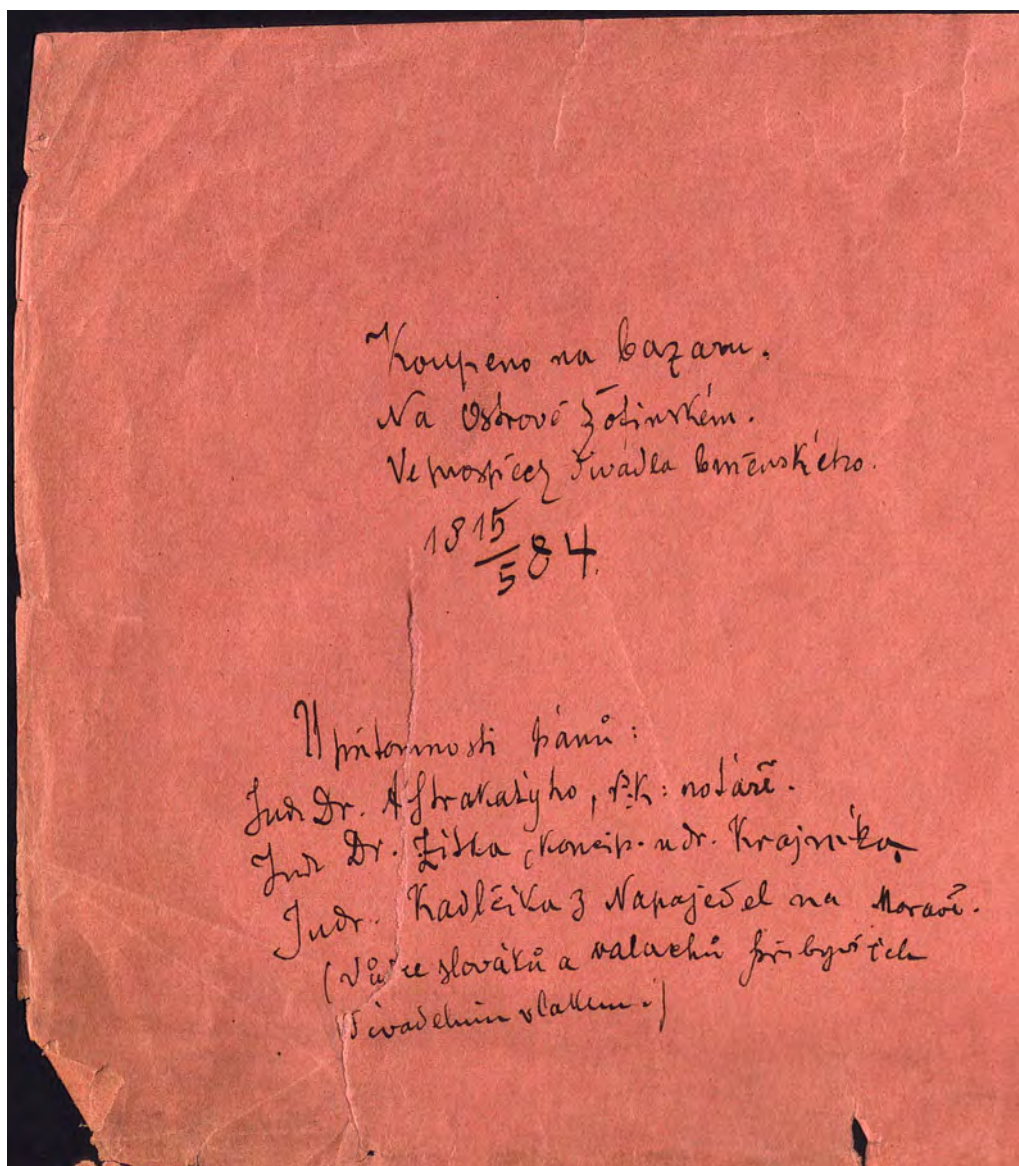

Poslední z autografů uložených v NK ČR je rukopis písně *Připamatování*. Byl zakoupen jako součást většího celku, jemuž je věnován následující oddíl textu. Nejde o materiál, který sloužil jako předloha pro vydání u Simrocka. Na rozdíl od něj totiž obsahuje český text, v čemž spočívá jeho pramenná hodnota.

Obr. 9:
Směs z opery Král a uhlíř, B 43, autograf [1875], Praha: NK ČR, sign. 59 R 116, titulní list s nakladatelským přípisem

Obr. 10:
V přírodě, op. 63,
autograf, 1882, Praha:
NK ČR, sign. 59 R
1953, přední strana
obálky, již byl autograf
opatřen na bazaru
na Žofíně konaném
v den pohřbu Bed-
řicha Smetany ve
prospěch brněnského
Národního divadla

Obr. 11:
V přírodě, op. 63,
autograf, 1882,
Praha: NK ČR, sign.
59 R 1953, detail zadní
strany obálky s prove-
nienčním přípisem

Obr. 12:
V přírodě, op. 63,
autograf, 1882, Praha:
NK ČR, sign. 59 R 1953,
poslední notová strana
se s Dvořákovým úda-
jem o místě a době
dokončení kompozice

2.3. Jakob Emil Hock a jeho sbírka, tzv. Talichův nález ve Švédsku

Druhý celek Dvořákových rukopisů uložených v Hudebním oddělení NK ČR je soubor notových autografů – zejména skic a dopisů. Při prověřování proveniencí se ukázalo, že pocházejí z pozoruhodné sbírky Jakoba Emila Hocka.

Jakob Emil Hock (1823-1908) byl významnou osobností německé hudební Prahy druhé poloviny 19. století. Byl žádaným klavíristou, orientovaným zejména na hudbu Roberta Schumanna, a vyhledávaným pedagogem (mezi jeho žáky patřil např. Karel Weis). Vystupoval velmi často s violoncellistou P. Barnabassem Weisem, představeným kapucínského řeholního domu u sv. Josefa na Novém Městě pražském.³⁹ V mládí se učil hudbě u Václava Jana Tomáška a stal se nejmladším členem pražského spolku davidovců – pojilo jej přátelství zejména s Eduardem Hanslickem a Augustem Wilhelmem Ambrosem. Byl označován jako tzv. »vermittelnde Hand« mezi domácími hudebníky a umělci z dalších evropských zemí. To dokládá i bohatá sbírka, kterou během svého plodného života vytvořil. Blízký vztah měl i k Antonínu Dvořákovovi (► Obr. 13a-b), jak dokládají nejen některé dochované položky jejich korespondence, ale i vzpomínky současníků.⁴⁰

První zásadní informace o Hockovi a jeho sbírce publikoval v roce 1914 Rudolf Franz Procházka.⁴¹ Zmínil se zejména o početné korespondenci se skladateli, hudebníky a hudebními kritiky, jež sbírka obsahuje, a z dopisů adresovaných významným hudebním osobnostem na prvním místě zmínil dopisy zasláné Dvořákovovi:

³⁹ Jeho notová sbírka byla zmíněna v úvodní kapitole, jednalo se o první akvizici vzniklých rukopisných sbírek Hudebního oddělení v roce 1923.

⁴⁰ VOJÁČEK, Milan – VELEK, Luboš (eds.): Marie Červinková-Riegrová: Zápisky, 1: 1880-1884, Praha: Scriptorium, 2009, s. 307, 319, 333, 334; BRÁFOVÁ, Libuše: Rieger, Smetana, Dvořák, Praha: Fr. A. Urbánek, 1913, s. 98.

⁴¹ PROCHÁZKA, Rudolf Franz: Das romantische Musik-Prag: Charakterbilder, Saaz i. B.: H. Erben Verlag, 1914, zvl. kapitola Ausklang. Der Nachlaß des letzten Davidsbündlers. Ein musikalischer Befügler Prags. 1908, s. 55-59.

»[...] wir können so lesen, was z.B. an Dvořák Hanslick (Wien, 24. Sept. 1882) und der Hauptverleger Simrock (Berlin 5. Ocktober 1882 mit der Anrede „Lieber Tonda!“) schreiben [...]«.42

Neopomenul ale ani Hockovu zálibu ve sbírání notových rukopisů a konkrétně k Dvořákovým rukopisům uvedl:

»Von bedeutendem Wert weit über den Platz hinaus ist ein Bündel prächtiger Dvořákscher Notenhandschriften: Partiturskizzen von böhmischen Tänzen, Rhapsodien, Ouvertüren, Quartetten (darunter der ganze Durchführungsteil des Finales vom C-dur-Quartett), das Konzept einer Legende u.a. m. aus dem Anfang der achtziger Jahre.«43

O Hockově sbírce a zejména jejich následných osudech se podrobněji dozvídáme až v devadesátých letech 20. století. Roku 1992 v předmluvě edice statí Eduarda Hanslicka napsala Jitka Ludvová:

»Nemalého výnosu z provozu své hudební školy používal [Hock] ke shromažďování autogramů, dopisů, fotografií a dalších památek, z nichž vytvořil cennou sbírku. Po jeho smrti se rozptýlila.«44

Již o rok dříve, v roce 1991 o ní ale najdeme podstatnou zmínku v článku věnovanou bohemi-kům ve Stockholmu autorky Bonnie Lomnäs.⁴⁵ Táž muzikoložka je pak spoluautorkou i klíčové práce věnované sbírce J. E. Hocka z roku 1999.⁴⁶ Dozvídáme se v ní, že obsáhlou Hockovu sbírku po jeho smrti zdědil jeho synovec Karl Bach (1863-1945), penzionovaný violoncellista stockholmské královské opery a někdejší absolvent pražské konzervatoře. Po jeho smrti v roce 1945 pak byla zakoupena do stockholmské nadace Stiftelsen Musikkulturens främjande (Ny-dahl Collection, dále SMF). Tam byla zprvu rozptýlena podle typu dokumentů, ale postupně se podařilo její celek opět rekonstruovat. Text přináší charakteristiku, ukázky i soupis Hockovy sbírky a dává velmi dobrou představu o její pozoruhodné šíři a záběru (korespondence, portréty, autogramy, knihy, notové manuskripty, tištěné hudebniny a koncertní programy). V kapitolách věnovaných korespondenci je dopis zmíněný v Procházkově stati z 5. října 1882 (Fritz Simrock → Antonín Dvořák, »Lieber Tonda«) označen jako ztracený.⁴⁷ Text ale informuje, že v SMF v Hockově sbírce jsou dochovány tři položky Dvořákovské korespondence a mezi nimi i v Procházkově stati zmíněný dopis z 24. září 1882 (Eduard Hanslick → Antonín Dvořák).⁴⁸

V oddílu »Verschollene Manuscripte« (»Ztracené rukopisy«)⁴⁹ jsou vedle dalších uvedeny Dvořákovy rukopisy, o nichž se zmínil Procházka v roce 1914 (»ein Bündel prächtiger Dvořákscher Notenhandschriften« – viz výše). Na jiném místě téže práce je ale uvedena podrobnější informace, že je Karl Bach neuvádí ani ve svém vlastnoručním soupise, a je tedy možné, že byly ještě před jeho přestěhováním do Stockholmu prodány.⁵⁰ Tato úvaha se ubírá správným směrem, ukazuje se ale, že rukopisy byly prodány až po Bachově přestěhování do Švédska.

Do Národní knihovny byl celek dvořákovských rukopisů zakoupen v roce 1961 z pozůstalosti dirigenta Václava Talicha (1883-1961). Právě Václavu Talichovi se tyto dokumenty od Hockova

⁴² PROCHÁZKA, *Das romantische Musik-Prag* (◀ pozn. 41), s. 58. V českém překladu: »[...] můžeme si například přečíst, co Hanslick napsal Dvořákovi (Viedeň, 24. září 1882) a hlavnímu nakladateli Simrockovi (Berlín 5. října 1882 s pozdravem „Milý Tondo!“) [...]«.

⁴³ Tamtéž. V českém překladu: »Velkou hodnotu nejen v rámci sbírky má svazek skvostných Dvořákových hudebních rukopisů: notové náčrty Českých tanců, rapsodie, předehry, kvartety (včetně celého provedení finále kvartetu C dur), koncept Legendy a mnoho dalšího z počátku osmdesátých let.«

⁴⁴ LUDVOVÁ, Jitka (ed.): *Dokonalý antiwagnerián, Eduard Hanslick: paměti, fejetony, kritiky: výběr z díla*, Praha: Supraphon, 1992, s. 18.

⁴⁵ LOMNÄS, Bonnie: *Bohemika ve Stockholmu*, in: *Opus musicum* 23 (1991), č. 8, s. 272-279.

⁴⁶ LOMNÄS, Bonnie – STRAUS, Dietmar – LOMNÄS, Erling: *Auf der Suche nach der poetischen Zeit. Der Prager Davidsbund: Ambros, Bach, Bayer, Hampel, Hanslick, Helfert, Heller, Hock, Ullm. Zu einem vergessenen Abschnitt der Musikgeschichte des 19. Jahrhunderts, I: Erläuterungen, Nachlaßregesten, Konzertdokumente*, Saarbrücken: Pfau, 1999, zvl. kap. III: *Der Nachlaß von Jacob Emil Hock*, s. 201-359.

⁴⁷ Tamtéž, s. 215

⁴⁸ Tamtéž, s. 212 (reprodukce dopisu z 24. 9. 1882), 215 (přepis dopisu z 24. 9. 1882 a telegramu z roku 1887 (Hans von Büllow → Antonín Dvořák), 239 (výčet všech tří položek, kde je i přepis Dvořákovy textu dosud nezmíněné nedatované vizitky – skladatel žádá zřejmě Fr. A. Šuberta o jeden lístek pro Hocka). Tyto položky nejsou evidovány v souborném vydání Dvořákovy korespondence, srov. ADKD, 1-10, Praha 1987-2004.

⁴⁹ LOMNÄS et al., *Auf der Suche nach der poetischen Zeit* (◀ pozn. 48), s. 244.

⁵⁰ Tamtéž, s. 219.

synovce Karla Bacha podařilo zakoupit v roce 1936 ve Stockholmu. Ten se vybranými dokumenty Hockovy sbírky dirigentu Talichovi nejprve jen pochlubil, ale Talichovi se jej podařilo při opakované návštěvě přemluvit k prodeji. Jaké dokumenty Talich zakoupil, poměrně podrobně zprostředkoval v roce 1949 ve svém textu s názvem *Švédský nález Dvořákových rukopisů* Otakar Šourek.⁵¹ Některé získané materiály zůstaly v rukou dědiců, např. skica ke scénické hudbě *Josef Kajetán Tyl*, op. 62 (B 125), převážná část je ale nyní uložena v Národní knihovně (► Tab. 5). Jedná se o celkem 11 jednotek týkajících se 16 Dvořákových děl. Kromě již zmíněného autografu jde zejména o skici, ve své podobě velmi různorodé – od jednoduchých náčrtů témat po průběžné skici, zaznamenané na systémech o dvou i více osnovách, ale velmi často i jen na jedné. V průběžné skici je zachycena např. *Dechová serenáda d moll*, op. 44 (► Obr. 15). Jako delší a kratší náčrtky jsou dochovány první zápisy ke *Slovanským tancům*, op. 46 (kromě č. 5), v Procházkově stati nazvaným »české tance«, na něž byli majitelé J. E. Hock a posléze Václav Talich velmi pyšní. Mezi skicami se nachází i náčrtky k nerealizovaným skladbám (► Tab. 6).

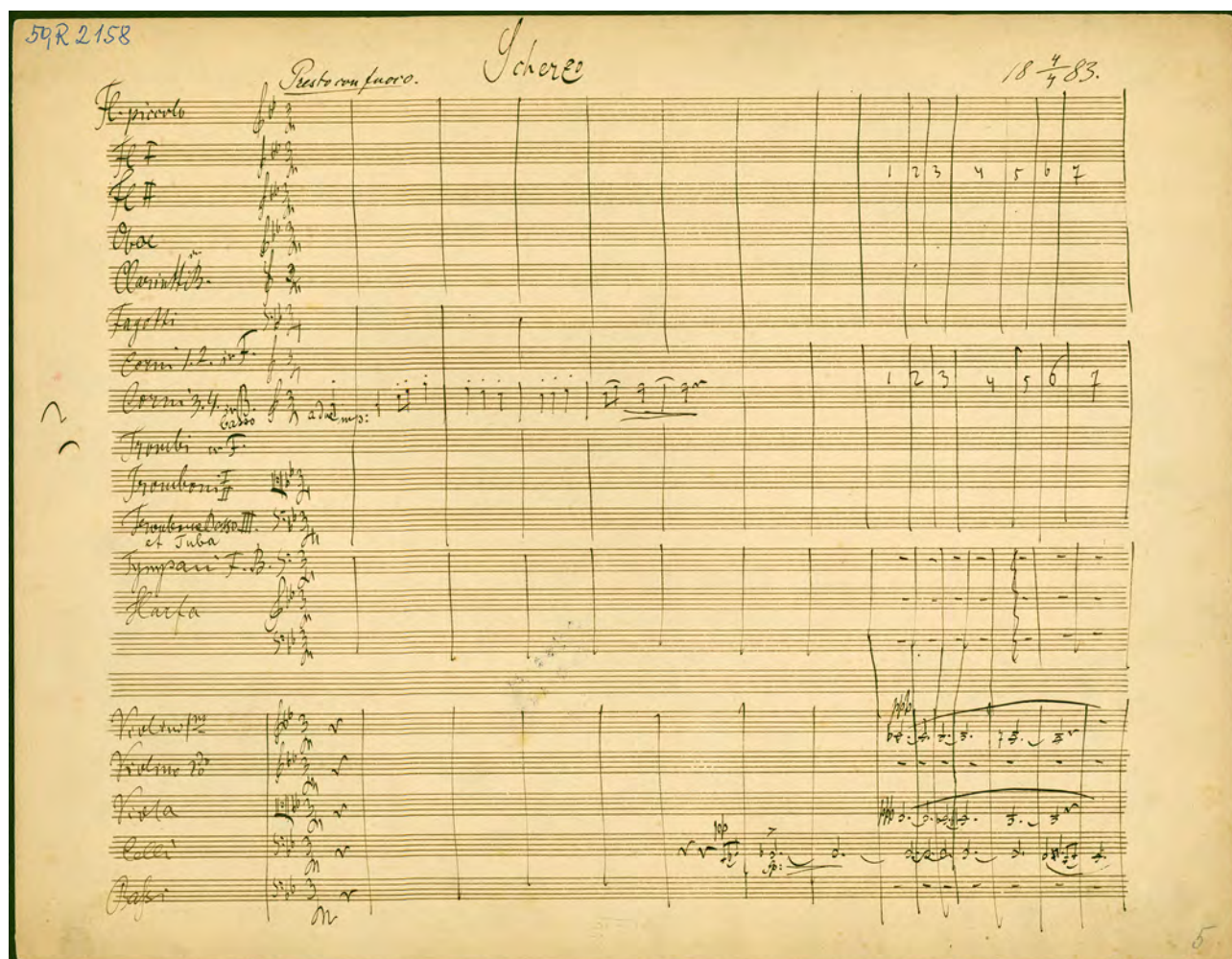
Tab. 5:
Jmenovitě zmíněné položky tzv. Talichova švédského nálezu ve stati Otakara Šourka z roku 1949 (► pozn. 51), původně součást sbírky J. E. Hocka (světle modře jsou zvýrazněny položky uložené od roku 1961 v NK ČR)

Popis
pišeň <i>Připamatování</i> , op. 6, č. 2 (1 list)
náčrtky k první řadě <i>Slovanských tanců</i> , op. 46, vyjma č. 8 (2 listy)
strana partitury <i>Smyčcového kvartetu d moll</i> , op. 34
skica <i>Dechové serenády d moll</i> , op. 44, s datem 4. ledna 1878
náčrt <i>Slovanské rapsodie č. 1 D dur</i> , op. 45, 13. února 1878 (1 dvojlist)
část náčrtu <i>Slovanské rapsodie č. 3 As dur</i> , op. 45, s datem 22. září 1878 (2. a 3. strana)
náčrt k 1. větě <i>Smyčcového kvartetu Es dur</i> , op. 51 (1 list)
část poslední věty ze <i>Symfonie D dur</i> , op. 60 (1 list)
náčrt <i>Amen ze Stabat mater</i> , op. 58, s datem 5. května 1876 (1 dvojlist)
začátek partitury <i>Scherzo capriccioso</i> , op. 66, 4. duben 1883 (1 dvojlist)
některé z <i>Legend</i> , op. 59, 30. leden 1881 (3 listy)
náčrtky ke skladbě <i>Josef Kajetán Tyl</i> , op. 62 (1 list)
dopis Hermann Erler → Antonín Dvořák, prosinec 1879
dopis Bote & Bock → Antonín Dvořák, červen 1879
dopis Bote & Bock → Antonín Dvořák, červenec 1879
dopis Fritz Simrock → Antonín Dvořák, 5. říjen 1882
čtvrtka s datem 30. prosince 1897 s podpisy čtyř tehdejších členů Českého kvarteta, z nichž každý k podpisu připojil 4 takty z Schubertova <i>Kvartetu d moll č. 14</i> , op. posth.
dopis Vojtěch Kulhánek → Jakob Emil Hock, 2. červen 1903
tisk Dvořákovy písně <i>Ave, Maria</i> s dedikací »Im freundlichen Erinnern Ant. Dvořák, Prag 3. I. 1883«
tisk Dvořákovy písně <i>O Sanctissima</i> s dedikací »Seinem lieben Freunde J. Hock Ant. Dvořák«

Tab. 6:
Dvořákovy autografy z tzv. Talichova švédského nálezu ve sbírce Hudebního oddělení NK ČR, původně součást sbírky J. E. Hocka

Sign.	Skladba	Datce	Typ
59 R 2149 (1 list)	»Připamatování«. Čtyři písně na slova srbské lidové poezie, op. 6, No. 2 (B 29)	[1879]	autograf
59 R 2150 (2 listy)	<i>Amen ze Stabat mater</i> , op. 58 (B 71)	1876, 5. 5.	průběžná skica
	<i>Slavíkovský polečko z Moravských dvojzpěvů</i> , op. 29, č. 5 (B 60)	[1876]	krátké náčrtky
59 R 2151 (3 listy)	<i>Serenáda d moll</i> , op. 44 (B 77)	[1878]	průběžná skica
	<i>Smyčcový kvartet d moll</i> , op. 34 (B 75)	[1876?]	nedokončená strana partitury
59 R 2152 (2 listy)	<i>Slovanské tance</i> , op. 46, č. 1-4, 6, 7 (B 78)	[1878]	náčrtky

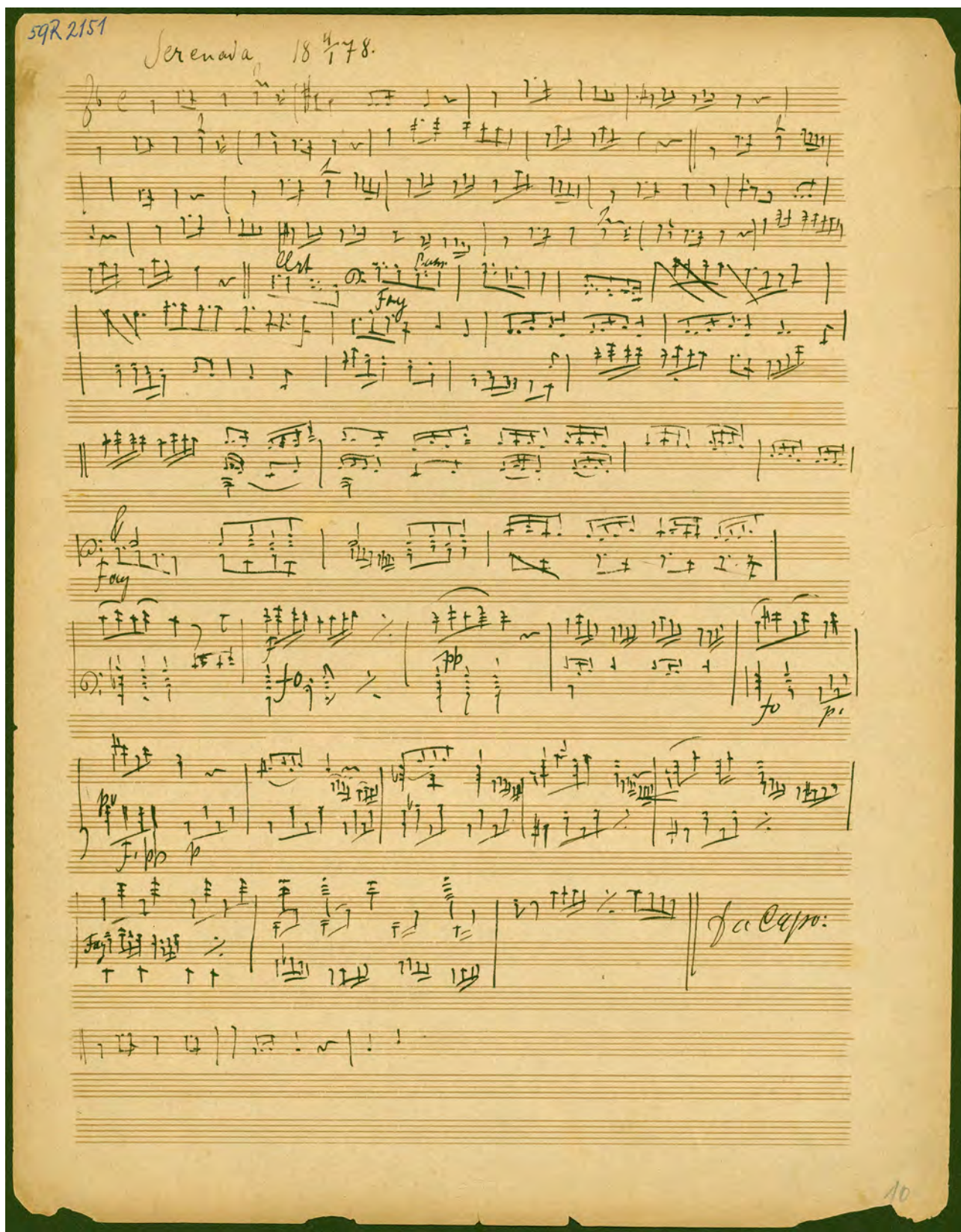
⁵¹ ŠOUREK, Otakar: *Z Dvořákovy cesty za slávou. Hrst proslovů a článků*. Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1949, zvl. *Švédský nález Dvořákových rukopisů*, s. 73-83.

Obr. 14:
Vyřazený list zavrže-
né podoby *Scherza
capriccioso*, op. 66,
Praha: NK ČR, sign.
59 R 2158, z tzv. Tali-
chova švédského ná-
lezu, původně součást
sbírky J. E. Hocka

59 R 2153 (4 listy)	<i>Slovanské rapsodie</i> , op. 45 (B 86)	1878, 13. 2. 1878, 22. 9.	náčrty; vyjmuté strany
	<i>Silhouety</i> , op. 8 (B 98)	[1878-9]	rozvrh pořadí částí cyklu
59 R 2154 (1 list)	<i>Smyčcový kvartet Es dur</i> , op. 51 (B 92), 1. věta	[1878]	skica
59 R 2155 (1 list)	<i>Symfonie č. 6 D dur</i> , op. 60 (B 112), finale	[1880]	fragment skici
59 R 2156 (3 listy)	<i>Legendy</i> , op. 59, č. 3, 2, 5, 6 (B 117) (► Obr. 16)	1881, 30. 1. 1881, 9. 2.	skici (rovněž k ne- realizované části)
59 R 2157 (2 listy)	<i>Klavírní trio f moll</i> , op. 65 (B 130), finale	[1883]	skica
59 R 2158 (2 listy)	<i>Scherzo capriccioso</i> , op. 66 (B 131) (► Obr. 14)	1883, 4. 4.	vyjmuté strany partitury
59 R 2159 (1 list)	<i>Smyčcový kvartet C dur</i> (B 401)	[1876-7]	krátký náčrt (nereal.)
	<i>Aj Vaše dcera z opery Šelma sedlák</i> , op. 37 (B 67)	[1877]	krátký náčrt
	<i>Já jsem huslař z Choral Songs for Male Voices</i> (B 66)	[1877]	krátký náčrt

Z Hockovy sbírky (a následně z pozůstalosti Václava Talicha) pochází rovněž pět dopisů dnes uložených v NK ČR (► Tab. 7). Čtyři z nich (sign. 59 L 311-314) jsou adresovány Dvořákovi od berlínských nakladatelství v letech 1878-1882: z firmy Bote & Bock (dva dopisy), od Hermanna Erlera a od Simrocka (»Lieber Tonda«), který byl ve výše zmíněné práci z roku 1999 věnované

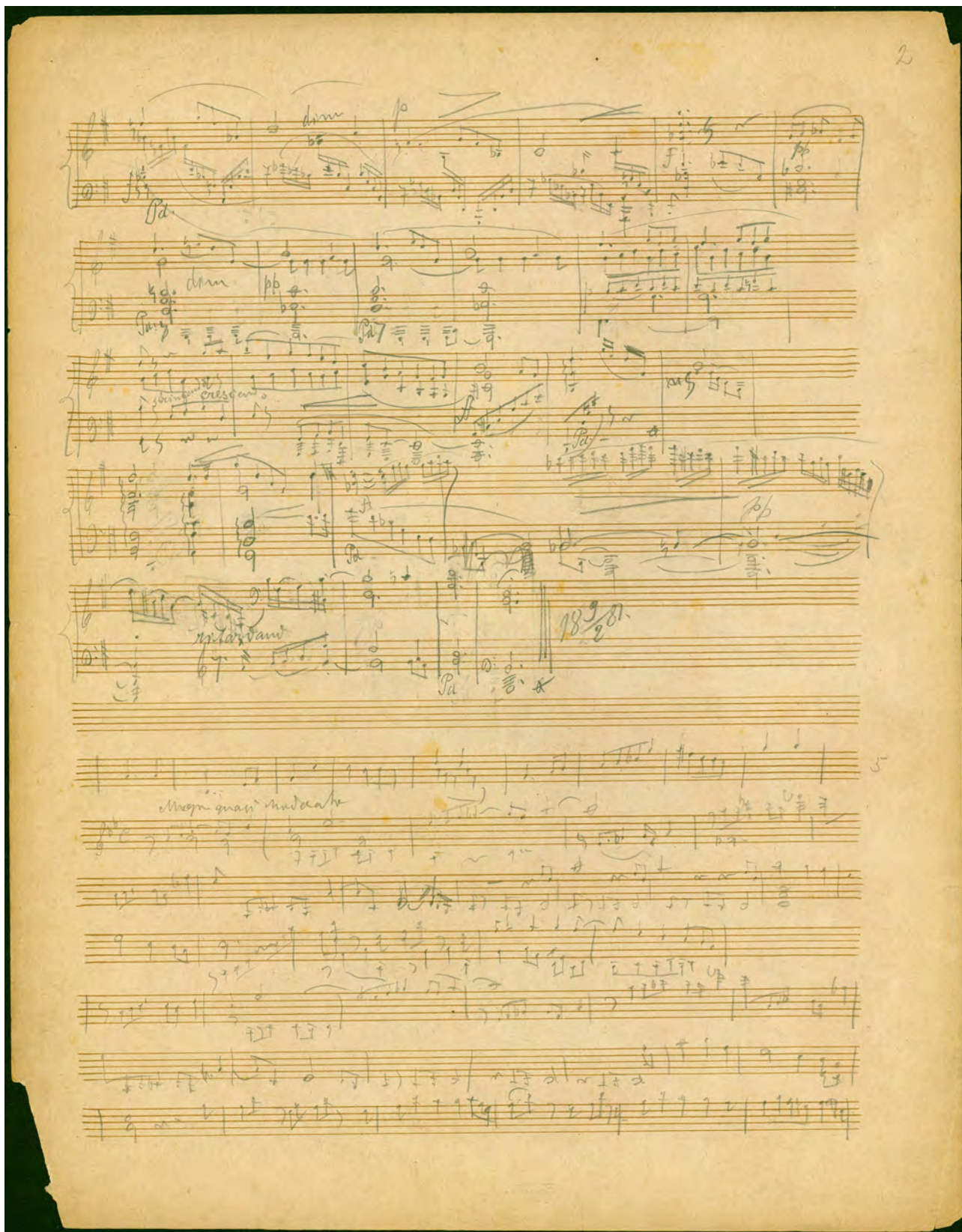

Obr. 15:

Skica *Dechové serenady*, op. 44, Praha: NK ČR, sign. 59 R 2151, z tzv. Talichova švédského nálezu, původně součástí sbírky J. E. Hocka, první strana

Hockově sbírce označen za ztracený. Všechny tyto dopisy jsou publikovány v souborné edici Dvořákovy korespondence.⁵² V Národní knihovně je uložen i dopis Vojtěcha Kulhánka, mj. hudebního referenta pražského německojazyčného deníku *Bohemia* a rovněž sběratele zejména koncertních programů, Emilu Jacobu Hockovi z 2. 6. 1903 (sign. 59 L 316), který zmiňuje

⁵² ADKD, 5, s. 122, 184, 251, 398.

Šourek.⁵³ Primárně se týká dění na pražské konzervatoři a v pražském německém divadle, ale je zde uveden i citát Brahmsova pochvalného vyjádření nad Dvořákovými *Legendami*, když vyšly v berlínském časopisu *Die Musik*.⁵⁴

⁵³ ŠOUREK, Z *Dvořákovy cesty za slávou* (← pozn. 51), s. 83.

⁵⁴ DOOR, Anton: *Persönliche Erinnerungen an Brahms*, in: *Die Musik* 2 (1903), č. 15 (15. 5.), s. 220-221.

Obr. 16:
Skica Legend, op. 59,
Praha: NK ČR, sign.
59 R 2156, z tzv. Tali-
chova švédského ná-
lezu, původně součást
sbírky J. E. Hocka,
druhá strana

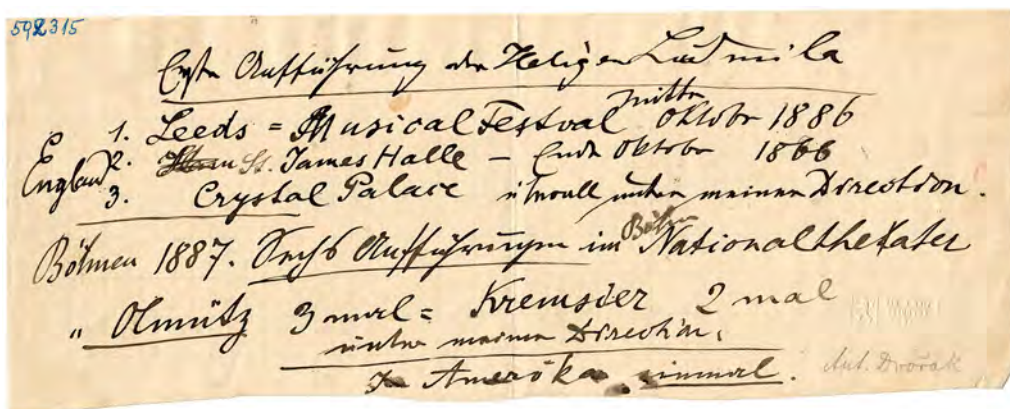
Tab. 7:
Textové dokumenty
z tzv. Talichova
švédského nálezu
(pocházející ze sbírky
J. E. Hocka) ve sbírce
Hudebního oddělení
NK ČR

Sign.	Popis	Datace
59 L 311	dopis Bote & Bock (Berlin) → Antonín Dvořák	9. 6. 1879
59 L 312	dopis Bote & Bock (Berlin) → Antonín Dvořák	21. 7. 1880
59 L 313	dopis Hermann Erler (Berlin) → Antonín Dvořák	29. 12. 1878
59 L 314	dopis N. Simrock (Berlin) → Antonín Dvořák	5. 10. 1882
59 L 315	autografní poznámky Antonína Dvořáka na útržku papíru týkající se počtu provedení jeho oratoria <i>Sv. Ludmila</i> , op. 71	[ne před 1891]
59 L 316	dopis Vojtěch Kulhánek (Dobřichovice) → J. E. Hock	2. 6. [1903]

Spolu s výše zmíněnými dokumenty byl do rukopisné sbírky Hudebního oddělení NK ČR z Hockovy sbírky zakoupen i ústřížek listu, kam si Dvořák poznamenal údaje k proběhlým provedením svého oratoria *Sv. Ludmila*, včetně informace, která dirigoval (► Obr. 17). Tyto údaje se ne zcela shodují se známými skutečnostmi:

»Erste Aufführung der He[i]ligen Ludmila
1. Leeds = Musical Fest[i]val mitte Oktober 1886
England 2. ???? St. James Halle – Ende Oktober 1866 [recte 1886]
3. Crystal Palace
überall unter meiner Direction.
Böhmen 1887. Sechs Aufführungen im Böhm[.] Nationaltheater
" Olmütz 3 mal = Kremsier 2 mal
unter meiner Direction.
In Amerika einmal.«

Obr. 17:
Dvořákův zápis týkající se provedení jeho oratoria *Sv. Ludmila*, Praha: NK ČR, sign. 59 L 315, z tzv. Talichova švédského nálezu, původně součást sbírky J. E. Hocka

2.4. Dvořákovské textové dokumenty zakoupené jako jednotliviny včetně akvizic z let 2022-2023

Mimo zmíněné dva celky byly do Hudebního oddělení v průběhu jeho fungování získány čtyři jednotliviny (► Tab. 8).

Tab. 8:
Nenotové autografy
Antonína Dvořáka
získané do Hudebního
oddělení NK ČR jako
jednotliviny

Sign.	Popis	Datace	Lokace	Získáno
59 L 176	památeční lístek s autografním zápisem A. Dvořáka (hlavní téma <i>Posednice</i> , op. 108, podpis, datum)	16. 1. 1897	Praha	1941
59 L 226	dopis Antonín Dvořák → Adolf Čech ⁵⁵	18. 7. 1895	Vysoká	1956
59 L 826	dopis Antonín Dvořák → adresát neuveden	28. 2. 1889	Praha	2022
59 L 827	dopis Dvořák → císařský dvůr ve Vídni (adresát neuveden) ⁵⁶	[1884]	[Praha]	2023

V posledních letech (2022 a 2023) se podařilo díky podpoře získané z Ministerstva kultury ČR⁵⁷ zakoupit dva Dvořákovy dopisy z vídeňského antikvariátu Inlibris. První z nich s datem

⁵⁵ Viz ADKD, 3, s. 400.

⁵⁶ Viz ADKD, 4, s. 287.

⁵⁷ Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví (ISO II), podprogram C – Výkupy předmětů kulturní hodnoty mimořádného významu.

28. 2. 1889, dříve neevidovaný, dosud nebyl vydán. Dvořák v něm zatím neznámému adresátovi předkládá soupis požadovaných, tiskem vydaných vlastních kompozic, jež byly s největší pravděpodobností odeslány spolu s dopisem. Soupis obsahuje sedm skladeb z jeho komorní tvorby pro housle, klavír a další smyčcové nástroje, jež vyšly v berlínském nakladatelství N. Simrock v rozmezí let 1880-1888: *Sonáta pro housle a klavír F dur*, op. 57 (B 106); *Tercet C dur pro dvoje housle a violu*, op. 74 (B 148); *Romantické kusy pro housle a klavír*, op. 75 (B 150); *Smyčcový kvartet č. 8 E dur*, op. 80 (B 57); *Klavírní kvintet č. 2 A dur*, op. 81 (B 155); *Smyčcový kvintet č. 2 G dur*, op. 77 (B 49); *Smyčcový sextet A dur*, op. 48 (B 80).

»Prag 18 28/2 89.

Sehr geehrter Herr

Hiemit erlaube ich mir | die von Ihnen verlangten | gedruckten neuen Compo-
sitionen in folgender | Weise vorzulegen. |

I Sonate für Viol und Piano | F dur op 57 (N. Simrock[]) |

II. Tercett für 2 Viol[.] und Viola | C-dur | op: 74. (N. Simrock[]) |

III. Romantische Stücke | für Viol. und Piano. | op. 75. (N. Simrock.) ||

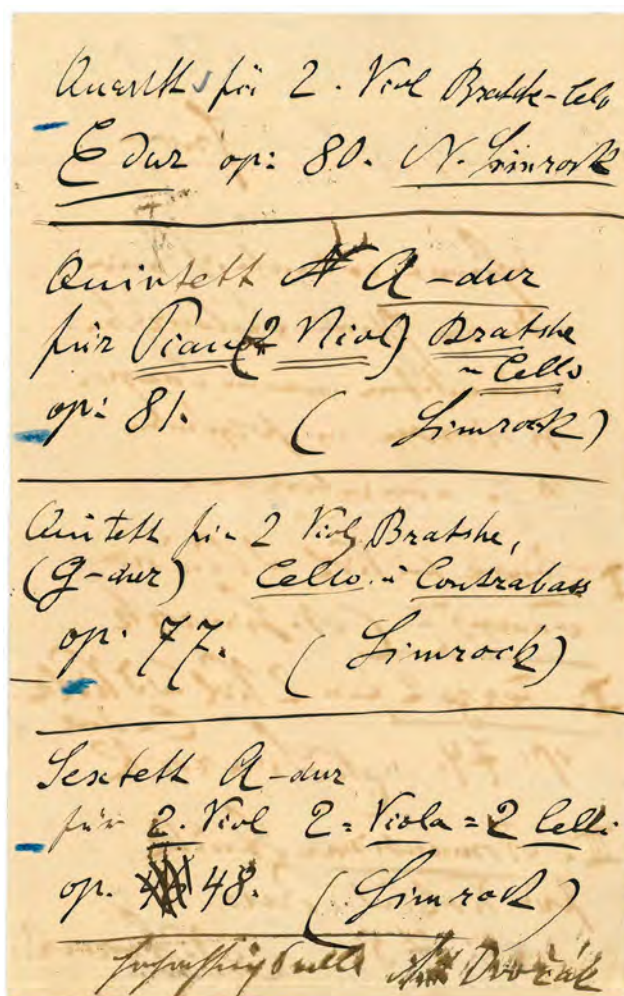
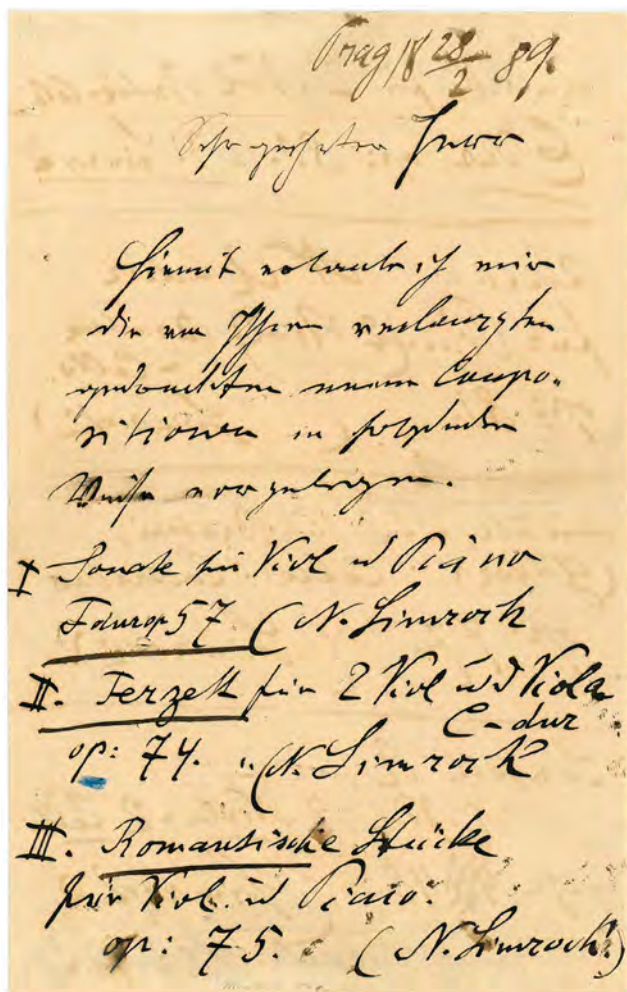
Quart[er]tt für 2. Viol[.] Bratche – Cello | E dur op: 80. N. Simrock |

Quintett \sharp A-dur | für Piano (2 Viol[.] Bratche | und Cello | op: 81. (Simrock) |

Qui[n]tett für 2 Viol[.] Bratche, | (G-dur) Cello. und Contrabass | op. 77. (Simrock) |

Sextett A-dur | für 2. Viol[.] 2: Viola = 2 Celli | op. ~~46~~ 48. (Simrock) |

hochachtungsvoll Ant. Dvořák«

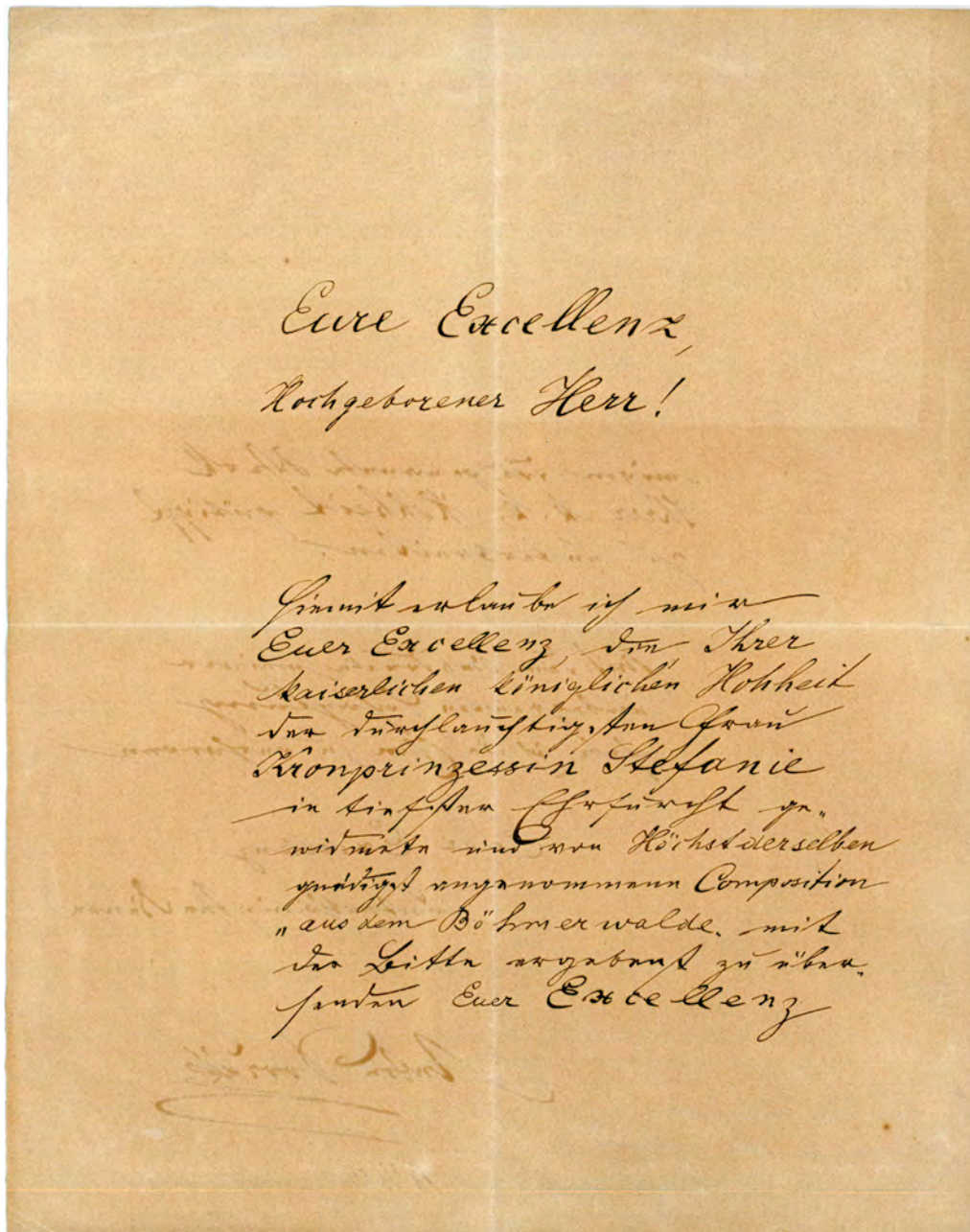

Obr. 18a-b:
Dvořákův dopis
z 28. února 1889,
Praha: NK ČR,
sign. 59 L 826

Obsah dopisu napovídá, že jej skladatel nejspíše adresoval koncertnímu umělci působícímu v duu s klavírem a také ve větším komorním obsazení se smyčcovými nástroji – interpretovi, který chtěl pro své koncerty získat nové skladby skladatele, jehož jméno budilo velký zájem. Jako velmi pravděpodobný adresát se nabízí houslista William Rudolf Georg Bauerkeller (1843-1922), který působil u prvních houslí v proslulém Hallé Orchestra v Manchesteru a po mnoho let pořádal pravidelné koncerty komorní hudby. 4. dubna 1889, tedy asi dva měsíce poté, co je

datován dopis, se v Manchesteru na programu druhého z řady jeho »string quartet evenings« objevila díla uvedená v dopisu: *Smyčcový kvartet č. 8 E dur*, *Romantické kusy*, *Tercet a Klavírní kvintet č. 2*.⁵⁸ Uspořádat v Manchesteru čistě Dvořákovský komorní večer byla v tu dobu velmi odvážná akce, jak píše dobový kritik, a byla úspěšná.⁵⁹

Dopis zakoupený v roce 2023 napsal Antonín Dvořák v roce 1884 jako průvodní text k tištěnému exempláři jeho šesti charakteristických skladeb pro čtyřruční klavír *Ze Šumavy*, op. 68, dedikovaných korunní princezně Stefánii.⁶⁰ Dopis byl určen některému z vysokých úředníků v okruhu princezny (snad hraběti Adreasovi Pálffyemu z Erdödu, jejímu nejvyššímu hofmistru), kterého skladatel požádal, aby tištěný exemplář princezně předal.

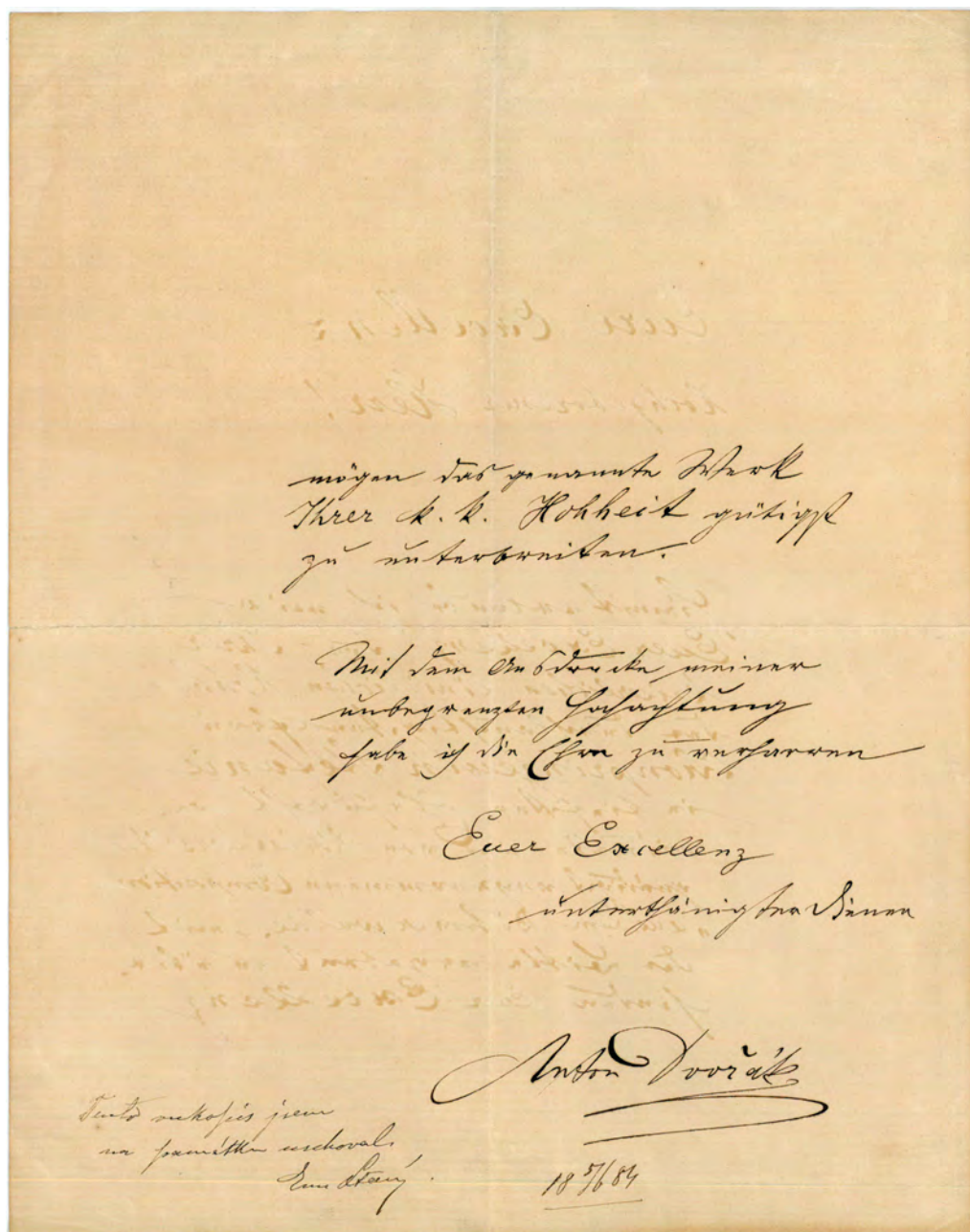

Obr. 19a:
Dvořákův dopis z roku
1884 adresovaný k cí-
sařskému dvoru do
Vídne, Praha: NK ČR,
sign. 59 L 827, f. 1^r

⁵⁸ Viz recenze koncertu: Mr. Bauerkellers Concerts, in: *Manchester Guardian*, 5. 4. 1889, s. 5.

⁵⁹ Tamtéž: »The second of three "string quartet evenings" was given by Mr. Bauerkeller in Messrs. Forsyth's rooms last evening. Associates in the music for purely stringed instruments he had Messrs. Harmer, John Nicholls, and H. Smith; while Mrs. Bauerkeller did excellent service when the pianoforte was called into requisition. It is not often that an entire programme is devoted to the works of one composer, and though the experiment has before been made, it has seldom been quite successful, if this be true in the case of such composers as Mendelssohn and Spöhr - we should not like to any that it could be with Beethoven or Mozart, - how much more likely would it see to be when the writer illustrated is one so comparatively little known as Dvořák? And yet, though we confess we had some doubt as to the success of the evening, we left without the slightest feeling of satiety or desire for a change of style. [...].«

⁶⁰ Přepis a překlad dopisu viz *ADKD*, 4, doplňky, s. 287.

Obr. 19b:
Dvořákův dopis z roku
1884 adresovaný k cí-
sařskému dvoru do
Vídne, Praha: NK ČR,
sign. 59 L 827, f. 1^v

Opus *Ze Šumavy* vznikl od podzimu roku 1883 do ledna následujícího roku, jak dokládá dochovaný autograf,⁶¹ dobový notový tisk⁶² i korespondence.⁶³ Osobní setkání Antonína Dvořáka s korunním princem Rudolfem a princeznou Stefanií v Národním divadle při provedení opery *Dimitrij* 25. listopadu 1883 přivedlo zjevně skladatele k tomu, aby věnoval skladbu právě princezně. Vyslovila tehdy Dvořákovi své uznání a sdělila mu, že jeho *Slovanské tance* a *Rapsodie* hraje s velkou oblibou. Na dotaz císařských výsostí Dvořák tehdy zmínil, že právě komponuje klavírní drobnosti, načež mu k jejich zdárnému dokončení korunní princ i princezna popřáli mnoho zdaru.⁶⁴

Dochovaná korespondence prozrazuje, jak proces přijetí takové dedikace, resp. udělení svolení k dedikaci díla v nejvyšších kruzích probíhal. Dvořák se musel nejprve u princezny zprostředkovaně ujistit, zda smí skladbu princezně dedikovat, a poté, co obdržel svolení, musel ještě nechat schválit znění dedikace, jež posléze mohlo být publikováno v tisku skladby. Dochované

⁶¹ Praha: Národní muzeum – České muzeum hudby, S 76/1621.

⁶² *Aus dem Böhmer-Walde. Charakterstücke für Clavier zu vier Händen von Anton Dvořák. Op. 68. Erstes Heft [...]. Zweites Heft [...]*, Berlin: N. Simrock, [1884].

⁶³ Viz korespondenci publikovanou v *ADKD*, 1, s. 365, 381, 388, 391, 396, 414; 5, s. 424.

⁶⁴ Viz *Dalibor* 5 (1883), č. 44 (28. 11.), s. 436.

dokumenty také prozrazují, že u nakladatele díla, tedy F. Simrocka, nechal vedle běžných tisků vyhotovit jeden skvostný exemplář určený právě princezně.⁶⁵

Dopis, získaný Národní knihovnou ČR, doplňuje informace o procesu dedikování hudebních skladeb členům vládnoucí císařské rodiny – osvětluje způsob, jakým byla dedikovaná skladba princezně předána. Zároveň je zajímavý také díky přípisu: »Tento rukopis jsem na památku uschoval. Em Starý. 18 5/6 84«, jež pod text připojil Emanuel Starý, který dopis za dnes stěží zjištělných okolností získal již v roce 1884. Nakladatel Emanuel Starý, který jako první v Praze vlastnil notorytectví, litografickou dílnu a tiskárnu a tiskl noty novým, tzv. lipským způsobem, vydal některé Dvořákovy ranější skladby. Ke skladateli měl blízký vztah, o čemž svědčí například skladba *Dětská píseň* (B 113), kterou Dvořák složil, aby ji nakladatelovy děti v předvečer Starého narozenin zazpívaly, jakož i pieta, s jakou autograf této skladbičky Starý uchovával. Emanuel Starý byl také spoluvůrcem *Slavnostního alba*, jež přineslo skladby věnované českými skladateli císařskému korunnímu páru Rudolfovi a Stefanii k jejich sňatku v roce 1881. Originál s notovými autografy skladatelů je uložen v Österreichische Nationalbibliothek,⁶⁶ tištěné exempláře se skladbami českých skladatelů obsahují reprodukce jejich autogramů.⁶⁷ Právě díky kontaktům vytvořeným v souvislosti s předáním alba mohl Starý následně získat Dvořákovu dopis provázející skladbu *Ze Šumavy*, zakoupený v roce 2023 pro NK ČR.

2.5. Přehled neautografních notových pramenů Dvořákových skladeb (dobové opisy a úpravy)

Aby byl přehled dvořákovských pramenů uložených v Hudebním oddělení NK ČR úplný, je nezbytné připojit alespoň v přehledové podobě soupis opisů a rukopisných úprav Dvořákových skladeb (➤ Tab. 9).

Tab. 9:
Neautografní notové
prameny (dobové opisy
a úpravy) Dvořáko-
vých skladeb ve sbírce
Hudebního oddělení
NK ČR

Sign.	Skladba	Datace	Poznámka
59 R 1158	<i>Slovanský tanec</i> , op. 46, č. 8 (B 78)	[1880-1900?]	pro housle a klavír upravil Ferdinand Lachner
59 R 1309	<i>Valčíky</i> , op. 24, č. 1, 4 (B 101)	31. 5. 1899	opis partitury (pův. majitel Ludvík Hornov)
59 R 1967	<i>Four Choruses</i> , op. 29 (B 59)	[1879]	tisková předloha – opis s autogr. vpisy [?] (pův. majitel Em. Starý)
59 R 1968	<i>Dva menuety</i> , op. 28 (B 58)	5. 10. 1889	pro čtyři ruce upravil Josef Zubatý
59 R 2011	<i>Terzetto</i> , op. 74 (B 148)	23-24. 5. 1923	opisy hlasů (opisovač Josef Michálek)
59 R 2077	<i>Compositionsversuche</i> (B 302)	27. 12. 1943	opis (opisovač František Michálek)
59 R 2081	<i>Humoreska fis moll</i> (B138)	21. 9. 1912	opis (opisovač Josef Michálek)
59 R 2298	<i>Silhouety</i> , op. 8, č. 7-12 (B 98)	25. 1. 1890	opis Ondřej Horník (pozůstalost O. Horníka)
59 R 2299	<i>Ave, Maria</i> , op. 19 (B 68)	29. 9. 1896	opis Ondřej Horník (pozůstalost O. Horníka)
59 R 4832	<i>Menuet</i> , op. 28, č. 1 (B 58)	7. 2. 1921	pro levou ruku upravil Ladislav Láška

Více než polovina z nich vznikla za skladatelova života a jejich původní majitelé, nebo přímo písaři či upravovatelé byli Dvořákovými blízcí profesní i osobní známí. Ať již to byl Ferdinand Lachner (1956-1910), houslista (a rovněž skladatel), který se podílel na řadě premiér Dvořákových skladeb a přímo s ním interpretoval velkou řadu jeho komorních děl (počínaje rokem 1879 a vrcholící rokem 1891 koncertním turné před Dvořákovým odjezdem do Ameriky), nebo Josef Zubatý (1855-1931), vynikající klavírista, který před tím, než se stal profesorem staroindické

⁶⁵ ADKD, 1, s. 391, 414.

⁶⁶ Sign. Mus.Hs.2152, <http://data.onb.ac.at/rec/AC13922372>, kaligrafická dedikace s využitím červeného inkoustu na titulní straně (f. 1°): »JEJICH CÍS. VÝSOSTEM, I NEJJASNĚJŠÍMU PÁNU ARCIVÉODOVI I KORUNNÍMU PRINCI I RUDOLFOVI I A I NEJJASNĚJŠÍ PANÍ ARCIVÉODKYNI I KORUNNÍ PRINCEZNĚ I STEFANII, I K RADOSTNĚMU DNI X. KVĚTNA MDCCCLXXXI I V NEJHLUBŠÍ ODDANOSTI A POKORNĚ ÚCTĚ I VĚNUJE I HUDEBNÍ ODBOR UMĚLECKÉ BESEDY I V PRAZE.«

⁶⁷ *Slavnostní album jejich cís. výsostem korunnímu princí Rudolfovi a arcikněžně Stefanii na památku sňatku jejich věnované Uměleckou besedou v Praze*, Praha: Em. Starý, [1881], 13 listů, <https://ndk.cz/uuid/uuid:85b7d5aa-69f1-4460-adeb-da3a55a1e741>. Kaligrafická dedikace (viz předchozí pozn.) je reprodukována (s jedinou změnou: »PÁNU« > »PANU« na f. [2^r] tisku.

filologie a srovnávací jazykovědy na Karlově univerzitě, pořídil k mnoha Dvořákovým skladbám klavírní výtahy. Český varhaník, skladatel a zejména sběratel hudebních památek Ondřej Horník (1864-1917), který na konzervatoři v Praze studoval u Dvořáka skladbu, je ve sbírce Hudebního oddělení NK ČR zastoupen dvěma opisy Dvořákových skladeb⁶⁸ a k blízkým Dvořákovým osobám se tu opisem snad s autografními vpisy skladatele řadí i již zmíněný Emanuel Starý. Za Dvořákova života vznikl i opis *Valčíků*, op. 24, který do sbírky oddělení přešel jako položka obsáhlé hudební sbírky MUDr. Ludvíka Hornova. Opisy z první poloviny 20. století pocházejí od Josefa Michálka (1866-1945) a jeho syna Františka (1895-1951), působících zejména na poli varhanní hry, varhanářství, pedagogiky i skladby a úprav starších českých skladatelů. Konečně z pera klavíristy a skladatele Ladislava Lásky (1889-1957), činného v komisi pro vydávání děl Antonína Dvořáka, pochází úprava skladatelova *Menuetu*, op. 28, č. 1 pro levou ruku.

3. Závěr

Ani ne čtyřicet položek dvořákovských rukopisných materiálů ve sbírkách notových rukopisů a korespondence Hudebního oddělení NK ČR představuje velmi různorodý a překvapivě informačně bohatý pramenný materiál. Text článku naznačil řadu souvislostí i témat vázících se k těmto rukopisným dokumentům, přičemž jeho hlavním záměrem bylo upozornit na dva hlavní celky sbírky a jejich provenienci (berlínské nakladatelství Schlesinger a sbírka Jakoba Emila Hocka). Text se soustředil rovněž na podání uceleného aktuálního přehledu pramenů k osobnosti a dílu Antonína Dvořáka v Národní knihovně ČR s cílem usnadnit orientaci v jejích sbírkách. Většina autografů Dvořákových skladeb je přístupná v digitální knihovně *Manuscriptorium* (<https://manuscriptorium.com>).

⁶⁸ K možném způsobu akvizice 126 položek z Horníkovy pozůstalosti do Národní knihovny viz ŠTEFANCOVÁ, Dagmar – KABELKOVÁ, Markéta – PAULOVA, Eva: *Hudební sbírka Ondřeje Horníka, I: Sběrka hudebnin, knihovna a výtvarné dokumenty* [= Editio Monographica Musei Nationalis Pragae, 14/1], Praha: Národní muzeum, 2012, s. 35.